

John W Oldam:

Pensioner

Kære Gejl.

Hiermed en omrodgeret og
tidvidet Kildeforlyd.

Den gamle kan

passeres

Med venlig hilsen
Levd.

Monogr

Svend

Oluf L

Foreni

der om

"Bevær

hotelv

Bevært

restaur

ning t

Thorki

Ib Gejl

Erik Ha

Krimina

V. J. P

Bernhar

Victor

Torben

Regnar

Finn H.

Henry M

Lars Ch

Hans Ri

Emanuel

Chr. St

Aarhus

(Uoffic

K I L D E F O R T E G N E L S E

A. Monografier

Svend Aage Andersen:¹ Havnearbejderne i Århus - før containernes tid, 1988.

Oluf L. Arndal:¹ Restauratørforeningen af 22. Sept. 1881 Aarhus.

1881 - 22. September - 1931, 1931.

Foreningen fik ved sin stiftelse navnet "Aarhus Værtshusholderforening", der omkr. 1890 blev ændret til "Aarhus Beværterforening" og 1893 til "Beværterforeningen for Aarhus og Omegn". Efter en sammenslutning med hotelværter i 1919 forandredes navnet igen til "Aarhus Hotelvært- og Beværterforening". Ved 50-året 1931 vedtoges ovennævnte navn. (Senere i restaurationskredse uofficielt benævnt "Den lille Forening" i modsætning til 1903-foreningen).

Thorkild Bjørnvig:¹ Hjørnestuen og månehavet. Erindringer 1934-38, 1984.

Jordens hjerte. Erindringer 1938-46, 1986.

Ib Gejl: Århus børs. E. Korr Johansen (red):¹ Fra åhavn til kysthavn, 1990.

Erik Hansen sm. med Jens Haugaard Jensen og Lilla Voss: Sociale studier. Kriminalitet, prostitution og fattigdom i Århus ca. 1870-1906, 1975.

V. J. Holstein-Rathlou:¹ Aarhus I-III, 1920-23. Forkortet H-R.

Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig. Folkelige forlystelser fra 1890'erne til 2. verdenskrig, 1966. Forkortet B. J. 1966.

Victor Jensen: Klunktetid og krigsår. Ved Vagn Dybdahl, 1968. Forkortet V. J., 1968.

Torben Kistbye: Almas børn, 1988.

Regnar Knudsen:¹ Vejlbj-Risskov gennem tiderne, 1956.

Finn H. Lauridsen:¹ På tankens slot. Hus og hjem i Århus 1870-1940, 1977.

"Og mit". "Dit Århus". Festskrift til Gunner Rasmussen 15. febr. 1990.

Henry Mogensen:¹ Et er sikkert - Alt forandres, 1987.

Lars Chr. Nielsen:¹ Skytte-Lars. En krybskyttes erindringer 1870-1930, 1987.

Hans Rishøj: Århus i krisetider, 1980.

Emanuel Sejr:¹ Træk af Aarhus Havns Historie, 1937.

Gamle Århusgader 1 og 2, 1961, 1962.

Kultur og Bibliotek. Erindringer, 1977.

Forkortet E. S.

Chr. Stub Jørgensen:¹ På opdagelse i en halv storstad. Ung i Århus I, 1964.

Aarhus Hotelvært- og Restauratørforening af 2. Sept. 1903. 75 år, 1978.

(Uofficielt benævnt den "store" forening, jfr. ovf.)

B. Aviser og opslagsværker

Th. Adamsen: Hotelværter og Restauratører II, 1938.

Demokraten 1921-41.

Den lokalhistoriske samlings avisudklip 1921-41.

Roberto Weille: Danske Værter. Ledende og kendte Hotelværter og Restauratører i Danmark, 1934.

Aarhus Byraads Forhandlinger A og B 1921-41. Forkortet Aa. B. F.

Aarhusposten 1921-37. Avisen ophørte 1937.

Aarhus Stiftstidende 1921-41. Forkortet Aa. St.

Aarhus Vejvisere 1919-42.

C. Utrykte kilder

Karl Andersen: En arbejders erindringer, 1989. Utrykt manuskript Lokalhistorisk Samling.

Sundhedskommissionen i Aarhus. S-K sager. B. 398. Aarhus Politimester.

Lb. nr. 1988/1143. Bevillinger 1913-1961.

Lb. nr. 1988/1144. Bevillinger 1928-1931.

Endvidere

Den lokalhistoriske billedsamling, Mølleparken.

.....

A. PENSIONATER

Almindelig
beskrivelse

Mens restaurationer, hoteller, gæstgiverier, værtshuse, beværtninger er institutioner, der stadig består trods tidernes omskiftelser, ligger det ganske anderledes med det fænomen, der hedder, eller hed, pensionater. Det er, i hvert fald som privat ejet og dreven forretning, så godt som forsvundet. Nutidens sparsomme pensionater er mere eller mindre offentlige institutioner og er kun beregnet for visse svagere klasser i samfundet. Der er tale om hjælpe- eller støtteforanstaltninger; det forretningsmæssige er borte.

Men for 70-80 år og endnu længere tid siden var det helt anderledes, i hvert fald her i byen, og den adskilte sig næppe meget fra andre byer. På de næste sider vil der blive søgt kastet et vist lys over denne side af næringslivet. Det drejer sig om "mellemkrigsårene", og der kan som sagt kun blive tale om et "glimt".

Så vidt ses, er der - ligesom for restaurations- og hotellivets vedkommende - ingen dyberegående analyse foretaget af denne erhvervsgrens forhold. En af årsagerne hertil er vel det uhyre sparsomme kildemateriale, der er endnu sparsommere end for restaurationsernes vedkommende. Der findes ingen offentliggjorte registre over pensionater, og vejviserne har ingen tilsvarende rubrik i fagafdelingen. Det lidet, der kunne være, er i reglen utilgængeligt, som f. eks. skattevæsenets, bevillingsvæsenets og lignende administrationsorganers arkiver. De pågældende pensionatsejere, hvoraf de fleste vistnok var kvinder, har næppe ofret meget på regnskabsbøger. Sådanne er hurtigt "gået til" og meget sjældent afleveret til et arkiv. Det kræver også bevilling at drive pensionat, men den er formentlig blevet givet langt mere liberalt end for restaurationsernes vedkommende. Den indeholdt aldrig adgang til spiritusudskænkning. Nogen organisation af mere omfattende karakter synes ikke at have eksisteret. Der herskede således en tilstand, der nærmede sig "fri konkurrence" på dette marked, hvilket måske var en medvirkende årsag til dets endelige forsvinden. ^(se dog maj. afhr 1941) Det kunne være en interessant opgave for andre forskere at få nærmere konstateret tiden for denne afslutning.

Ordet pensionat, hvis sproglige oprindelse ikke skal efterforskes her, kunne lige så godt erstattes med "spisehus" eller "spisested". Varen, der tilbydes, er som hovedregel det daglige nødvendige ernæringstilskud leveret i færdigtilberedt tilstand. For så vidt ligesom på en restaurant.

Men kundekredsen, der udbydes overfor, er stort set et ganske andet end restaurationernes. Disses tilbud retter sig mod en efterspørgsel efter enkeltstående ydelser, som det ville hedde i økonomisk sprogbrug. Kun meget få mennesker indtager hele deres ernæring på restaurant i længere tid, om ikke andet så af økonomiske grunde. Prisen ligger langt over, hvad det egne indkøb + tilberedelse løber op til; det skal nu engang, tradition, kulturtræk eller ej, være en "luksus" at gå på restauration. Ofte følger næsten tvangsmæssig indtagelse af alkoholiske drikke med. (Der tænkes her slet ikke på misbruget).

Anderledes på pensionater. Også her ligger eller rettere lå prisen over det hjemmelavede, fordi det nu engang var en forretning, der skulle give et vist overskud til ejeren, men ikke så meget endda. Kunderne eller "klientellet" var her personer, der af en eller flere grunde ikke var i stand til selv at tilberede mad. Måske gad de ikke lære det, måske rådede de som værelsesbeboere ikke over køkkenet eller levede ikke sammen med nogen, der var i stand hertil. Det vil på godt gammelt dansk i den periode sige ungkarle.

Alligevel er pensionatsfænomenet uklart. Det har ligesom en grænse opad og nedad. Øvre grænse er de i første afsnit henad vejen omtalte omtalte alkoholfri restauranter eller spisehuse, hvor også faste pensionærer optrådte blandt klientellet, og pensionærrabatpriser citeredes. Selv blandt de "rigtige" hoteller og restauranter med spiritusbevilling blev der i visse perioder averteret efter pensionærer. Nedre grænse danner de tilfælde, hvor private for betaling bespiser enkelte kostsøgende, uden at der er tale om en gennemgående erhvervsdrift. Det var vist en trafik, myndighederne ikke var så glade for. Omgåelse af registreringsregler og skatteunddragelse lå nær her, men det kan ikke behandles. En særlig afart var de såkaldte middagskøkkener, hvor varm mad blev solgt ud af huset med eller uden forbindelse med en egentlig pensionatsvirksomhed. Der vil ikke blive holdt nogen skarp grænse mellem disse forskellige aspekter i analysen.

Det er meget vanskeligt at danne sig noget overblik over disse "pensionærungkarles" aldersfordeling. Mange har vel været unge mænd på vej til den "normale borgerlige tilværelse", nogle få af dem studerende af forskellig art. Arbejdslønnen, legaterne eller sjældnere forældreunderstøttelsen har kunnet klare udgifterne til føden og ophold på et værelse. Unge kvinder har formentlig været yderst sjældne; i middel- og højere lag forblev de hos forældrene til indtrædelsen i ægteskab (hvor de jo blev "forsørgede"), i de lavere, hvor de forlod hjemmet noget før, havde de lært madlavning.

Eldre, enlige mænd har vel også udgjort et relativt fast klientel. Ældre kvinder, damer, synes efter averteringerne (jfr. ndf.) ikke at have været så sjældne.

Skønt maden var det væsentlige, annonceredes der ikke sjældent med udlejning af værelser samme sted. Visse "spisende" pensionærer blev fastboende do. Vi ved imidlertid intet om, hvor lang en gennemsnitsbopælstid den fastboende pensionær havde i den periode. Det kan muligvis opklares senere, når den tids folkeregistre bliver tilgængelige. Disse værelsesudlejninger, pensionaters som andres, kunne også kunne komme i karambolage med myndighederne. Se således Aa. St. 16/3 1922: "Statspolitiet i Aarhus har i den sidste tid noteret en Del Logiværter for at undlade at meddele om logerende. De vil blive idømt Bøder".

De unge er nu om dage (1990'erne) mere praktiske og sjældent alene, og de gamle får i stor målestok hjemmehjælp, der bringer varm mad, så en væsentlig efterspørgsel er faldet bort, hvilket vel også har medvirket til erhvervets undergang.

.....

I det følgende vil først blive givet en gennemgang af annoncer gade for gade i omtrent samme udstrækning og rækkefølge som for hoteller og restaurationsernes vedkommende. Der er dog visse afvigelser. Det er noget nær det umulige uden yderligere kilder end dagspressen at fastslå, hvor mange pensionater i vid forstand, der har eksisteret i Århus i det valgte 20-år. Ca. 300 annoncer er gennemgået, men det er langt vanskeligere for disse virksomheders vedkommende at skelne mellem nye og gamle, der blot er overtaget af andre. For at begrænse oversigten, gøre den mere overskuelig, er som almindelig hovedregel kun de prisangivende etablissementer givet in extenso.

Pensionater var nemlig langt mere tilbøjelige til meddele priser end hotel- restaurationsbranchen, hos hvem man faktisk skulle "stikke hovedet indenfor" for at blive oplyst. Det er i virkeligheden det træk, der har "forledet" forf. til at begive sig ind på dette område, så uoverskueligt det ellers måtte forekomme. Der kan faktisk på grundlag heraf gives udsagn om prishøjde og -variation gennem dette, om end nok så lille, tidsrum, og denne variation kan sammenholdes med det almindelige prisniveau. Det vil blive gjort i det senere statistiske kapitel.

Det kommende afsnit kan selvfølgelig godt forekomme noget langtrukket og kedsommeligt. Der er så godt som ingen dramatiske eller bare lidt "lystige" episoder at berette om. I de fleste tilfælde er det fuldkostprisen, der er det centrale, men hyppigt citeres også prisen for den enkelte middag, der dog for oversigtens skyld er udeladt. Fuldkosten omfattede i reglen de de i vort "kulturmønster" indarbejdede 3 daglige måltider (som i stor målestok vel er ved at forsvinde til fordel for en glidende strøm), men lejlighedsvist blev der også tilbudt aftenkaffe, måske endda med kage!

Klientellet er som sagt uigennemskueligt, men det er alligevel karakteristisk, at pensionatsværinderne ofte i deres annoncer søgte at tiltrække forskellige erhvervsgrupper indenfor byøkonomien. Der er ikke mødt nogen appel til landboere, men hyppigt til håndværkere eller til handels- og kontorfolk, i enkelte tilfælde til forretningsfolk, "dannede damer og herrer" og i et enkelt tilfælde til skoleelever, hvis forældre måtte forventes at betale for dem. Det er naturligvis ugørligt at konstatere, om disse begrænsninger virkelig blev overholdt. Det er imidlertid en kendsgerning, at prisen i de fleste tilfælde blev ansat uge- ikke månedsvi, hvilket måtte indicere, at ugelønnede ("egentlige" arbejdere) var hovedparten af forbrugere. Månedsprisen udviser en ejendommelig "vaklen" overfor ugeprisen, i de tilfælde, hvor den overhovedet angives. I enkelte sjældne førekøster er den alene. I nogle situationer er der bare tale om en fire-dobling, især hvis ugeprisen er et "rundt" tal (5 og 0). Men den kan være både højere og lavere end dette aritmetriske produkt. Skal man være strikte nøjagtig, skal den vel også være større, fordi en måned nu engang indeholder 2-3 dage mere 4 uger, februar undtaget. På den anden side kan ønsket om at knytte gæsterne til sig i længere perioder og derved gøre økonomien mere overskuelig i forhold til egne omkostninger samt konkurrence have trukket i den anden retning.

Endelig kan hér og dér mødes en prisdiskriminering mod mænd, idet fuldkostprisen sættes højere for dem end for kvinder. *Om organisation se maf. under prisdiskriminering.*

Herefter kan der gås over til

a. PENSIONATSTOPOGRAFI

Nr.	Mejlgade
5	"Pensionærer ønskes. God veltillavet Mad. 18 Kr. ugl. Schou. Mejlgade 5, 1. Sal." Demokraten 17/5 1924.
18	"Mejlgades nye Pension aabnes Fredag. Damer 60 Kr. Herrer 65 Kr. pr. Maaned. Mejlgade 18." Aa. St. 9/5 1930. <i>Sst. 13/5 6. a. er priser generelt borte. Indehaver nu af fru Laura Ingstrup, lidt. Ny Mejlgade 47.</i>
20	"Pension 11 Kr. pr. Uge. 44 Kr. pr. Md. Mejlgade 20, 1." Aa. St. 21/10 1936.
41	"Pension 55 Kr. pr. Md. 14 Kr. pr. Uge. Frk. Andreassen. Mejlgade 41, 2." Aa. St. 18/4 1932. <i>Fabisk dyrt efter 1932-niveau. Se maf.</i> "Pensionatet Mejlgade 41, 2. anbefales. 45 Kr. (mdl.) iberegnet Aftenkaffe. Radio & Dagligstuen. Ny Indehaver". Aa. St. 25/4 1933.
48.	"Jyden", Mejlgade 41. Pensionat, Middagskøkken. Aa. St. 2/2 1938. Der var også et pensionat i nr. 48 uden prisangivelse.

25 K. "Full Kost. 16 Kr. ugl. Kystvej 25. Bolderen t. v." Demokraten 14/2 1922.

Nr.

- 55 Herfra kom den mest fyldige annoncering fra Mejlgade i årene 1924-26. Pensionatet, der lå i nr. 55, st. t. v., blev ejet og drevet af frk. A. Madsen. Hun averterede også efter (kvindelig) arbejdskraft, men kun i Aa. St.
- 7/7 1924: "En á to unge Piger kan antages som betalende elever fra 1/8. Frk. A. Madsens Pensionat, Mejlgade 55, St. t. v."
- 10/2 1925: "Nogle Herrer kan erholde Pension i Frk. Madsens Pensionat. Mejlgade 55, St. t. v."
- 8/1 1926: "En ung Pige, 16-17 Aar, kan faa Plads som Hjælpestuepige A. Madsens Pensionat, Mejlgade 55, St. t. v."
- 19/5 " "NB. Obs. Pensionsprisen nedsat:
 Fuld Pension.....85 Kr. mdl.
 Morgen, Middag, Aften..... 75 - -
 Middag, Aften..... 67 - -
 Ærbødigt A. Madsen, Mejlgade 55, St. t. v."
- 17/6 " "1. Klasses Pensionat. Damer og Herrer kan faa fuld Kost til 14 Kr. pr. Uge. Middag med Kaffe 1 Kr. Frk. Madsen, Mejlgade 55".
- 23/11 " "Pensionatsejerske Frk. A. Madsen, Mejlgade 55, St. t. v. søger 2 stærke og dygtige unge Piger, den ene kendt med Madlavning".

Det ses, at dette pensionat har ligget højt på prisskalaen for fuld pension, der også har involveret mere end det sædvanlige, indtil 1926, men så pr. 17/6 s. å. har måttet foretage en kraftig nedsættelse, meget stærkere end den lige før annoncerede. Man bemærker søgningen efter betalende elever, der også kendes fra restaurationssektoren. Frk. Madsen "forsvandt" i 1927 og ses ikke andetsteds i byen senere.

- 57 "Pensionærer ønskes. God veltillavet Mad. 18 Kr. ugl. Fru Skou, Mejlgade 57 over Gaarden". Demokraten 23/6 1923.
 "God Pension. 12 Kr. ugentlig. Mejlgade 57, Sideløgningen". Ra. St. 10/3 1938.
- 69 Der var også et pensionat i nr. 69 Mejlgade 69. God Pension. 60 K. mdl.
 Aa. St. 2/4 1938.

Nr. Raadmand Liisbergsgade

- 5 "10 Kr. ugentlig. 42 Kr. maanedlig. 1. Kl. Mad. Raadmand Liisbergsgade 5,3." Aa. St. 6/11 1934.

Molsgade og Kaløgade tegnede sig også for hver et pensionat i perioden uden prisangivelse.

Nr. Kystvej

- 25 K. "Fuld Kost faas. 16 Kr. ugl. Kystvej 25. Kælderen t. v." Demokraten 14/2 1922.

Nr.

25,1. Der var også et pensionat i nr. 25, 1. sal uden prisangivelse.

39 "1. Kl. Privatpension, Kystvejen 39 St. t. v. Pensionspris 65
Kl. ~~A. Poulsen~~ ^{tidl. A. Poulsen} ^{15/10 7} "Aa. St. 7/11 1938. "60 Kr. Aa. St. 27/1 1939"

49 Der var også et pensionat i nr. 49 uden prisangivelse.

Studsgade3 "Fuld eller delvis Pension, 22 Kr. ugl. Studsgade 3, 1. Sal"
Aa. St. 23/4 1921

"Fuld Kost 20 Kr. ugl." Sst. 19/8 1921.

" " " 22 " " " " 25/8 " "

" " " 20 " " " " 1/9 " "

" " " 17 " " " 75 Kr. mdl. Sst. 6/9 s. å.

11/5 1922 meldte Aa. St. om en nyoprettet alkoholfri restaurant
Studsgade 3, 1. Sal."Pensionærer modtages. 65 Kr. mdl. Studsgade 3,1." Aa. St. 20/12
1922."Fru Epplers Pensionat (forhen Larsen), Studsgade 3, anbefales".
Aa. St. 31/10 1927. Sst. 3/12 s. å.: "Fuld Pension 15 Kr. pr. Uge".
Fru Epplers pensionat flyttede i efteråret 1928 til Guldsmedgade
31,3. Aa. St. 16/10 1928. Derefter muligvis et tvivlsomt "dag-
hjem", se ovf. om overfaldet 25/9 s. å. sst.6 "Pensionærer modtages. 16 Kr. pr. Uge. Studsgade 6, St."
Aa. St. 26/11 1926.

"Ugentlig Pension 15 Kr." Aa. St. 12/4 1927.

8 Der var også et pensionat i nr. 8 uden prisangivelse.

8-10 "Se her! Haandværkere! Se her! Dags Bato begynder jeg et 1. Kl.
Pensionat og anbefaler mig til de ærede Haandværkere. Middags-
abonnement modtages. Erb. Fru Jørgensen. Studsgade 10." Demokra-
ten 29/10 1926. Desværre ingen priser angivet."Se her! 1. Kl. Pensionat. Studsgade 10,1. Kan modtage op til
50 Pensionærer til fuld eller delvis Kost. Indgang i Porten".
Aa. St. 15/11 1926."Frk. Malskjærs Pensionat. Studsgade 10. 12 Kr. ugentlig med
Aftenkaffe. Værelser til Leje." Aa. St. 3/2 1933. Frk. Malskjær
flyttede 1933 til Kloster-gade 74, se ndf."Haandværkernes Pension. Studsgade 8-10. 12 Kr. pr. Uge. Pæne
Værelser ledige". Aa. St. 10/10 1934. Det blev altså tilbageført
til håndværkerne. "Haandværkernes Pensionat" Studsgade 8-10. Fuld Pension
14 Kr. ugl. I. Winther og A. Christensen. Aa. St. 15/4 1939.9 "5 Mand kan faa Kosten i privat Hjem. 15 Kr. ugl. 60 Kr. mdl.
Eriksen. Studsgade 9, 1. S. t. h." Demokraten 10/6 1927.Østboulevard

1 "Fru Skoufogeds Middagskøkken anbefales. Østboulevard 1.2." Aa. St. 20/5 1939.

Skovvejen

"Kumtegaardens" pension kan modtage nogle enkelte Pensionærer fra 1. full. Húsjomfruen. Aa. St. 22/6 1938. Sst 12/6 1939 undorlegmet Fru Olga Christensen.

Nr.
27

Der fandtes også pensionat i 12-14 uden prisangivelse.
I den senere fredede bygning nr. 27 havde der som nævnt ovf. indtil 1919 ligget restaurant. Den blev da overtaget af frk. Thora Tanderup, der i stedet indrettede pensionat dér. Hun annoncerede også med ledige værelser.
"1. Kl. Pension. 85 Kr. (mdl.)". Aa. St. 29/11 1921.
"Kost og Logi. 25 Kr. ugl." Demokraten 11/7 1922.
1926 skiftedes ejer til Chr. Nielsen. Demokraten 29/11 1926.
Virksomheden kan ikke forfølges videre.

39

I nr. 39, i "Clemenshuskomplekset", befandt sig et pensionat i en lejlighed på 3. sal, sen. 1. sal.
"Fru Eilersens Pensionat. Pension 15 Kr. ugentlig. Studsgade 39, 3. Møbleret Værelse til Leje straks med Pension". Aa. St. 31/7 1928.
"Pensionærer modtages. 55 Kr. pr. Md., 14 Kr. pr. Uge. Agnes Møller Jensen. Studsgade 39, 1. Sal." Aa. St. 9/10 1929. Annonce også sst. 1/12 1930. Kan ikke forfølges videre.
Der fandtes også pensionater i nr. 40 og 52 uden prisangivelser.

Paradisgade

1-3

"Byens billigste Pensionat. Paradisgade 1-3. Fuld Kost 10 Kr. pr. Uge. Enkelte Middage 60 Øre". Aa. St. 28/11 1933.
Bestod til ca. 1940 uden prisangivelser. Senere kaffebar.

10

"Billigt Værelse med Pension straks til Leje. Pensionærer modtages á 17 Kr. pr. Uge. Middag med Kaffe 1.10 Kr. Paradisgade 10, 1." Aa. St. 24/7 1926.

Nørregade

14

Det nordre hjørne af Hjelmensgade.
"1. Kl.s. Pension. 14 Kr. ugentlig. Fru Diederichsen. Nørregade 14,3." Aa. St. 24/10 1928.

18-20

"Det jydsk Køkken". Fuld Pension 40 Kr. mdl. 10 Kr. ugl". Aa. St. 12/6 1932. "Det jydsk Køkken" flyttede 1933 til Vesterport 8.
"Pensionatet Nørregade 18-20 aabnedes. Ugl. 15 Kr. Fru Jørgensen. Aa. St. 12/8 1933

40

"Mønster-Spisekøkkent "Metropol", Nørregade 40, aabnes i Dag. Fuld Pension. Frokost, Middag, Aften 17 Kr. ugentlig. 65 Kr. mdl. Plads til 60 Personer". Demokraten 9/2 1927. Det var store ord, der ikke kunne holde. Det var et svindelforetagende, hvis ejer havde franarret en del indskydere betydelige beløb. Demokraten 11/11 s. å. Det havde intet med Café "Rex" i stueetagen at gøre.

33

"Pensionatet "Royal" modtager Pensionærer fra 1. Novbr. Fuld Kost 15 Kr. pr. Uge. Studsgade 33, 1. Aa. St. 3/10 1923.

Nørrebrogade

32. "Pension Harmonie" tillydet Dem 1. kl. Pension. 80 Kr. pr. Maaned. Nørrebrogade 32." *Saa. St. 11/11 1941.*

Nr. "Nyt Pensionat. 10 pæne Mennesker kan faa fuld Kost i 1. Kl. nyt Pensionat. 14 Kr. ugentlig, 56 Kr. maanedlig. Fru Rasmussen, Nørregade 40, 1." *Aa. St. 27/2 1931.*

Pensionatet blev 3 år senere udvidet til at omfatte 20 udlejningsværelser v/ M. Andersen, der dog ikke opgiver priser. *Aa. St. 22/11 1934.*

18/2 1936 fortælles i *Aa. St.*, at pensionatet Nørregade 40, 1. nu er omdøbt til "City-Pensionatet", v/ Frk. S. Rønde Møller. Der annonceres med hel eller delvis pension og billige værelser til leje, men ikke med priser. *Dag 16/6 1938 Aa. St. 14 Nr. Pl. Uge* Lignende annonce sst. 12/8 1938. *Sst. 14/5 1939 under Egne A. Jejer.*

42 I nr. 42, 1. blev et nyt pensionat annonceret i *Aa. St. 24/7 1924* uden prisangivelse. 2/8 1927 blev efter samme kilde ligeledes åbnet et nyt pensionat v/ fru Just Sørensen, tidl. M. P. Bruunsgade 54. Hun averterede videre med 17 værelser til leje, men heller ikke med priser. Det står ikke klart, om der var 1 eller 2 pensionater i ejendommen.

"Pensionatet Nørregade 42, 3. Sal anbefales. 14 Kr. pr. Uge, 58 Kr. pr. Maaned incl. Aftenkaffe". *Demokraten 15/5 1928.*

Nu bliver det helt "pudsigt"!

"Pensionatet Nørregade 42, 2. Sal anbefales. 55 Kr. mdl., 14 Kr. ugl. Frk. Andreassen". *Demokraten 11/11 1931.* Var det det 3. pensionat i løbet af få år i denne ejendom? En frk. A. annoncerede fra Mejlgade

41 et årstid senere, jfr. ovf. Var det den samme? *flg. D. N. 23/6 1930 ved indhæv. sten frk. Sørensen.*

53 Pensionatet Nørregade 53, 2. Indgang "Borggade". *Aa. St. 14/5 1938.*
55 "1ste Klasses Pensionat. Fuld Kost 14 Kr. pr. Uge. Nørregade 55, 1. t. v. Fru Madsen". *Demokraten 3/6 1926.*

51 "Pension Samsø". H. Guldbergsgade 51. *Aa. St. 2/1 1939.*

59 Høegh Guldbergsgade
67 Pensionater modtages *Fluc Herred Dan faa fuld Pension og hyggelige møblerede Værelser m Centralvarme Marie Baake. H. Guldbergsgade 59, 14*
"Pensionatet "Hjemme". Fuld Pension med Aftenkaffe 12 Kr. pr. Uge.

Hjemlige Forhold. Værelser til Leje. Fru Nielsen. Høegh Guldbergsgade 67 St." *Demokraten 11/2 1936.*

"Haandværker-Pension". Fuld Pension med Aftenkaffe 12 Kr. ugentlig. Hjemlige Forhold. Møblerede Værelser til Leje. Høegh Guldbergsgade 67 St." *Aa. St. 5/3 1936.*

En næsten identisk annonce, i hvert fald prismæssigt, ses i *Aa. St. 19/6 1937.*
"Kost 15 Kr. pr. Uge. Høegh Guldbergsgade 67. 1." *Aa. St. 3/7 1941.*

81 Der var også et pensionat i nr. 81 uden prisangivelse.

Hjelmensgade

1-3 "Et stort, pænt møbleret Loftsværelse med Vand og WC billigt til Leje 1. Maj for 1 eller 2 med fuld Pension. Hjelmensgade 3, 1." *Aa. St. 21/4 1925.*

"Hjelmenshus". Pensionat for pæne Arbejdere og Haandværkere 75 Kr. mdl." *Aa. St. 29/4 1923*

"Fru Wedenbergs Pensionat, Hjelmensgade 1 B modtager 10 Damer og Herrer. Fuld Kost 60-70 Kr. *Aa. St. 1/9 1923.*

Guldbergsgade 59 St. Fuld Pension H. 80 Aa. St. 27/8 1941. Var der 2 pensionater i al hvs på ræval rofuld Samsø lrd.

- Nr. Der var hverken priser eller underskrift, og annoncen er kun medtaget som et eksempel på en meget "primitiv" husning og be-
spisning i et privat hjem. Jfr. ovf.
- 11 "Pensionat i Hjelmensgade 11, 1. anbefales. God Mad og hjemlig Hygge. 11 Kr. ugl. Erna Vad". Demokraten 5/7 1937. Erna Vad flyttede senere til Østergade 25.

Sjællandsgade

- 25 "Et Værelse til Leje. 4 Kr. pr. Uge samt Pension 20 Kr. Sjællandsgade 25". Påny et privat hjem.
- 33 "Fuld Kost kan faas. 16 Kr. ugentlig. Pensionatet Sjællandsgade 33, 1." Aa. St. 2/7 1926.
- 110 "Pensionærer modtages. 15 Kr. ugentlig. Sjællandsgade 110 St. Demokraten 4/11 1927.

Norsgade

- 9 "Pensionærer modtages. I det ny Pensionat, Norsgade, modtages Pensionærer paa fuld kost for 16 Kr. ugentlig. Fru Th. Westerlund, Norsgade 9, 1." Demokraten 20/5 1924.
- 19 "Pensionat i privat Hjem. Hel Kost 12 Kr. ugentlig. A. R. Jensen, Norsgade 19, 2." Aa. St. 26/10 1935.
- 23-25 "Fuld kost kan faas 15 Kr. ugl. Norsgade 23-25, 1. sal tv." Aa. St. 22/5 1923.

Nørre Allé

- 30 I nr. 30 lå i mange år en lysbadeanstalt, der vistnok havde kontakt med adventistmenigheden. 9/12 1925 meddeltes i Demokraten, at et vegetarisk pensionat ville blive indrettet dér i løbet af ugen, og annoncen blev gentaget dagen efter. Prisen oplystes ikke. "Fru Møllers Pension, Nørre Allé 30 anbefales. 1. Aug. aabner jeg et virkeligt 1. Kl.'s Pensionat for Handels- og Kontorfolk. Fuld Forplejning med Aftenkaffe 60 Kr. for Damer og 65 Kr. for Herrer". Aa. St. 29/7 1932.
- Her er det altså det "finere" klientel, der appelleres til, hvad også prisen kan tyde på. Den er over gennemsnittet for den tid, jfr. ndf. Det er ikke for HK'er! Bemærk "diskriminationen" mod "herrerne".

51 og 59

I nr. 51, 1. sal annoncerede en fru Stecher i Aa. St. 14/6 1926 et smukt møbleret værelse til leje med 1. kl.'s pension. 1927 synes samme fru Stecher at være flyttet til nr. 59, hvorfra der 16/5 sst. igen tilbydes 1. kl.'s pension. Dette tilbud gentages s. å., sst. 8/12 med den tilføjelse, at det nu gælder "dannede

- 65 "Pensionatet 'Munkeborg', Ny Munkegade 65 er åbnet og anbefaler sig. Aarb. Fru Einar Spe-Thomsen, Aa. St. 18/3 1939.
- Nr. Damer og Herrer". 2 møblerede værelser er samtidig til leje. 5/11 1930 er etablissementet if. Aa. St. blevet til et 1. kl.'s pension for skoleelever! Dog uden fru Stechers navn. Det er det eneste eksempel af den art, der er mødt i efterforskningen. Der er ikke udtaget mere om nr. 59.
- 64 4-5 pæne unge menneskers kan faa Pension i privat Hjemm. 16 Kr. ugl. Nørreallé 64, 2. Aa. St. 3/12 1930
- 80 1/4 1934 åbnedes et pensionat i Nørre Alle 80, stuen, uden prisangivelse, og som heller ikke kan forfølges videre. Aa. St. 27/3 1934.
- 81-83 "Faste Pensionærer modtages. 15 Kr. pr. Uge. Inger Søndergaard (tidl. Køkkenchef). Nørre-Allé 81-83." Demokraten 15/7 1927.
- 17 Annoncen gentaget sst. 19/8 s. å.
- 26 A Thimggade "I privat Hjemm kan faa god Pension. Pr. Uge 14. Nr. Maaned 60 Kr. Fru Audisun, Thimggade 17. Aa. St. 22/4 1939. (Thimggade 26 A. Pensioneret modtages. Aa. St. 9/9 1938.) Ny Munkegade 26. St. Nr. 5 Pension. Thimggade 26. St. Nr. 5 Aa. St. 9/5 1939. Full Pension 60 Kr. pr. Mb. Ny Munkegade K. Hardvig. Thimggade 26 St. Nr. 5 Aa. St. 24/6 1939. Se ovej. Nørreallé 96 den.
- 2 "I møbleret Loftsværelse med Pension 100 Kr. mdl. Ny Munkegade 2, 1. Hjørnet af Nørre Allé". Aa. St. 23/2 1921.
- 14 "Pension 100 Kr. mdl. for Damer, 75 Kr. for Herrer. Ny Munkegade 14, 1. sal. Aa. St. 30/10 1923.
- "Pensionærer modtages. 70 Kr. maanedlig, 17 Kr. ugentlig. Ny Munkegade 14, 1." Aa. St. 30/10 1926.
- "God Kost faas. 60 Kr. pr. Md., 15 Kr. pr. Uge. Ny Munkegade 14, 1." Demokraten 16/3 1928. En kraftig prisreduktion der er ganske i overensstemmelse med det almindelige billede. Jfr. i stat. kap. ndf.
- 45 Falstersgade "Pension 16 Kr. ugl. Falstersgade 45.3." Aa. St. 19/3 1923. "Pension for mænd 70 Kr. mdl., for Damer 60 Kr. Falstersgade 45.3" Aa. St. 4/4 s. å.
- 67 Grønnegade "Nogle Herrer og Damer kan faa god Pension for 85 Kr. pr. Maaned. Grønnegade 67, 1." Aa. St. 27/9 1921.
1. Kl. s. Pension tilbydes. 60 Kr. mdl. Aftenkaffe med hjemmebagt Kage. Liss Gaarde & Karen Rasmussen. Grønnegade 67, 3." Aa. St. 26/8 1930. Har denne Liss Gaarde nogen relation til restauratør Gaarde, "Palæ"?
- Der er ikke udtaget mere herfra. Der kan lige bemærkes, at det såkaldte "Hovmesterens Middagskøkken", tidl. Dronning Margrethes vej 32, kom hertil. Aa. St. 18/5 1940. Dog uden prisangivelser.
- 71 "Pensionærer modtages. 13 Kr. ugl. 55 Kr. mdl. Grønnegade 71, 1." Aa. St. 24/9 1938
- 72 Guldsmedgade Guldsmedgade var temmelig tæt besat med pensionater i perioden. I nr. 2, 1. sal (ovenover "Bock'en") blev der 1/11 1929 åbnet et pensionat af frøknerne Krarup og Ernstsens, senere indehavet kun af E. Det synes at være ophørt allerede i begyndelsen af 1930'erne og oplyser kun lidt om priser. Aa. St. 28/10 1929, 2/8 1930 og 30/1 1931. (15 Kr. pr. Uge, 60 Kr. pr. Maaned med 7 Kr. kaffe)
- 8 "Pensionatet 'Centrum', Guldsmedgade 8, 2. anbefales." Aa. St. 14/2 1925

og studerende!
 K. Hardvig - Nørreallé 96. Da
 se ref.
 14. Thimggade 26.

Nr.

- 17 I slutningen af perioden fremkom et etablissement i nr. 17, 2. ved navn "Pension Rosen". Det averterede gentagne gange med værelser med centralvarme og pension uden prisangivelser. Aa. St. 27/6 1939, 15/5 1940 og 12/3 1940. Det bestod vistnok mange år fremefter.
- 19 Lige så uoplysende i den henseende er et pensionat i nr. 19, der i Aa. St. 31/5 1928⁸ oplyser, at der rådes over en stor, hyggelig dagligstue med klaver til pensionærernes afbenyttelse!
- 23 *"Huse Pensionat 4 Guldsmedgade 23, 2. 18 Kv. ugb. Aa. St. 3/3 1941. Generel s. o. annonceres om prisforhold"*
 "Pensionærer modtages. 20 Kr. ugentlig. Guldsmedgade 23, 2. Sal". Aa. St. 29/10 1941. Af denne knappe meddelelse fremgår, at vi prismæssigt set er næsten tilbage ved udgangspunktet i 1921.
- 27 Atter en uoplysende annonce om værelser og pension v/ D. Petersen. Aa. St. 6/10 1932.
- 29 I 4 yderst knappe annoncer i hhv. Aa. St. 9/5 1927, 2/5 og 25/6 1929, og **Demokraten** 14/5 1927 fortælles om et pensionat ejet af en frk. Frydensberg.
- 31 Her foregik der i hvert fald noget mere.
 "Kontor- og Forretningsfolk ønskes til Pension. 55 Kr. mdl., 14,50 ugentlig. Guldsmedgade 31,3". Aa. St. 10/2 1928.
 16/10 s. å. kundgøres det imidlertid i Aa. St., at fru Epplers pensionat er flyttet hertil (fra Studsgade 3, jfr. ovf.), og at god og kraftig kost garanteres, uden at der rettes henvendelse til specielle pensionærgrupper og uden prisangivelser.
 Fru Epplers ophold her blev kort. Allerede 9/5 1930 er hun iflg. Aa. St. flyttet til Søndergade 56, 2. Derefter ses foreløbig ingen direkte henvendelse til publikum. Men 16/10 1931 averterer et Hotel "Garni", Guldsmedgade 31, efter en stuepige. Et hotel garni betyder et restaurationsløst hotel, jfr. afsn. I, og kunne for såvidt være behandlet under hoteller, men blev vurderet mere som et pension end som et egentligt hotel.
 26/6 1933 er det tilsyneladende ganske anderledes iflg. Aa. St.:
 "Centralhotellet (Hotel Garni), Guldsmedgade 31. Velmonteret Værelse med al Komfort. 2 Kr. pr. Døgn".
 "Centralhotellet", forh. "Hotel Garni", Guldsmedgade 31, 1. 1 å 2 Værelser med eget Køkken til Leje straks". Aa. St. 9/7 1935.
 Aktiviteten synes altså udvidet. På det tidspunkt eksisterede jo et "rigtigt" "Centralhotel" i Ryesgade 27, "Parkhotellets" efterfølger fra 1/1 s. å., jfr. ovf. (Det gamle Centralhotel var jo ophørt 1928). Om det er derfor navnet er forandret i flg. annonce fra Aa. St. 22/12 1938, får stå hen.
 "Central (Hotel)-Garni. Gode Værelser med Centralvarme, varmt og koldt Vand. Billige Priser for Julegæster".

- Nr. Virksomheden kan ikke forfølges videre.
- 32 En annonce fra et ^{ny} tidspunkt i vor analyse. "Krag's Pension. Guldsmedgade 32. Møbleret Værelse med Centralvarme ledigt". Aa. St. 1/9 1940. Stadig intet om kostpriser.
- 33 I nr. 33, den sidste ejendom på den ulige side og hjørne med Nørre-Allé, har der formentlig været pensionat i hele vor periode men uden så mange konkrete oplysninger. En ganske pudsigt en gives her:
- "Frk. Ludvigsens Pensionat, Guldsmedgade 33: "Ved en Fejltagelse var Søndagsmiddagen i Gaar averteret uden Dessert. Desserten bliver Kræmmerhuse med Flødeskum". Aa. St. 25/2 1928. Middagen er ved en fejltagelse ikke refereret fra vor side. 1/6 1929 overgik pensionatet iflg. Aa. St. til hr. I. P. Hansen. 1932 skiftede etablissementet navn igen til "Grand Pension". Aa. St. 9/7 1932: "Grand Pension". Pensionatet Guldsmedgade 33, 2. Et flot møbleret Værelse med egen Indgang til Leje" ^{næste}. Dette velklingende navn synes imidlertid borte ved ^{annoncegen-} givelse fra Demokraten 13/6 1937:
- "Pensionatet Guldsmedgade 33. Pension med Aftenkaffe. Kr. 55 pr. Maaned, 13 Kr. pr. Uge. L. G. Christensen, ny Vært". Nu er vi "nede på jorden igen" med gode kontante oplysninger!
- 34 ^{"Pensionatet Guldsmedgade 33. 13 Kr. ugl. 55 Kr. pr. Måned." Aa. St. 29/4 1938} Endelig er der udtaget en enkelt lille annonce i Aa. St. 7/11 1937 om et pensionat i nr. 34. Den lyder i al sin knaphed:
- "Fru Svendsens Pensionat. Guldsmedgade 34, 2. 1. Kl's Pension." ^{Det navn går dog igen i 1938. (1941 Rom en spiserestaurant "Mors Mod". Også under, 20 off.)}
- Volden St. Demokraten 28/7 1921.
- 5 "Pension, 12 Kr. pr. Uge. Samme Sted et møbleret Værelse med fuld Pension. Johanne Hansen, Volden 5." Demokraten 15/1 1932.
- 6 "Dalsgaards Pensionat, Volden 6 (Hj. af Volden og Rosengade) sætter Pensionsprisen op fra Kr. 11,- til 12 Kr. pr. Uge." Aa. St. 21/5 1937. Det var da priser o. a. så småt var ved at gå opad igen inden krig og besættelse. ^{"Pensionatet 13 Kr. ugl. Pensionat Volden 6. Aa. St. 25/10 1938. Iflg. Aa. St. 9/8 1939 nu Frk. Espensens Pensionat. samme Pris.}
- 18 "4-5 Herrer kan faa Pension i privat Hjem. 18 Kr. ugentlig. Volden 18, 1. Sal. Christensen". Demokraten 14/3 1924. Det erindres at der igennem disse år også var restauration i stueétagen dér.
- "Møbleret Værelse med fuld Pension. 20 Kr. ugentlig. Volden 18, 2. Sal". Den kombinerede pris som det er lidt vanskeligere at følge. Er det nu et andet pensionat? Demokraten 19/5 1925
- "Husk Volden 18, 2. Sal. Fuld Kost 14 Kr. ugentlig." Demokraten 27/8 s. å. En klækkelig nedsættelse. ^(selv værelsesprisen fratrukket)

Nr.

"Møbleret Loftsværelse, elektrisk Lys, fuld Pension, 19 Kr. ugentlig, faas straks. Volden 18, 2. Sal." Aa. St. 21/10 1927. Altså både og.

"Værelser til Leje. Pensionærer modtages, enkelte til Sukkersyge-diæt. Middag á 1 Kr. Pensionatet Volden 18". Aa. St. 5/1 1928. Også her kunne lidt flere oplysninger have været interessante. "Mit 1. Kl.'s Pensionat, Volden 18, anbefales. Fru K. Vagn". Aa. St. 4/6 1929.

"Værelse til Leje straks med Pension, Volden 18. 14 Kr. ugentlig. God, kraftig Kost, Aftenkaffe." Aa. St. 7/1 1931.

"Et møbleret Værelse til Leje. Kost og Logi 13 Kr. ugentlig. Volden 18, 2. Sal". Aa. St. 25/8 1934.

"Et møbleret Værelse til Leje. Kost og Logi 14 Kr. ugentlig. Volden 18, 2. Sal". Aa. St. 2/1 1935.

"Fuld Pension med Aftenkaffe. 10 Kr. pr. Uge. Volden 18, 2." Aa. St. 5/7 1935.

Borgporten

18 "Nyt Pensionat. Borgporten Rosenfløjen 18, 3. Sal. 1. Kl. Pensionat. Klaverstuer. Lusie Larsen." Aa. St. 29/4 1928.

Badstuegade

18 "Fuld Pension. 90 Kr. pr. Md. Badstuegade 18, St." Aa. St. 1/6 1921.

"Nogle Pensionærer ønskes til fuld Pension. 90 Kr. mdl. Badstuegade 18, St." Demokraten 28/7 1921.

Det var i det første år, da prisniveauet for kost endnu lå højt, selv om Badstuegade ikke skulle synes at udmerke sig med noget særligt.

"Nogle herrer kan faa fuld Pension. 80 Kr. pr. Md., 20 Kr. pr. Uge. Badstuegade 18, Stuen." Demokraten 30/1 1922. Prisfaldet er sat ind. Der ses ikke flere meldinger derfra.

Graven

4-6

Her lå i en lang årrække et spisehus. 1924 hed det IOGTs Afholdsrestauration. 1925 er navnet "Betania", og senere har etablissementet intet egennavn. Der annonceredes i Aa. St. 22/10 1924, 18/4 1925, 14/8 1926, 7/8 1936, ^{24/7 1938} 2/2 1939 og 29/9 1941. Samtlige annoncer, bortset fra 2/2 1939, ^{og 24/7 1938} er kun uoplysende averteringer efter kvindelig medhjælp, og sidstnævnte fortæller kun, at pensionærer modtages, og at et værelse er til leje.

N^o.

- 16 "Middag samt fuld Pension kan faas i et hyggeligt privat Hjem, Graven 16, 2. Møbleret Værelse til Leje fra 1. Maj". Aa. St. 28/4 1926. Mere var der ikke, og det kan ikke følges videre.
- 18-20 "Pensionærer søges og Middagsabonnement tilbydes. Fru Larsen. Graven 18-20." Aa. St. 2/7 1925.

Rosensgade

- 11 "Pensionatet Rosensgade 11 anbefales". Aa. St. 16/6 1921. Mere oplyses ikke. I en annonce sst. s. å. 28/9 fortælles, at institutionen hed "Fru Ottows Pensionat", der i øvrigt søgte en pige.
"Fru Ottows Pensionat, Rosensgade 11, 1. Fuld Kost 19 Kr. pr. Uge, 75 Kr. pr. Md." Aa. St. 48/4 1922. Der er ikke udtøget flere oplysninger derfra.
- 12 "Ung Pige kan faa Plads Afholdsrestaurationen, Rosensgade 12". Demokraten 26/2 1921.
- "Byens bedste Pensionat, Afholdsrestaurationen, Rosensgade 12. Fuld Pension 22 Kr. pr. Uge. Værelse til Leje". Sst. 17/6 s. å. ^{A)}
- "Pensionatet "Rosenhallen", Rosensgade 12, anbefales." Aa. St. 16/1 1922. En navneforandring er altså sket.
- "Rosenhallen". Fuld Pension 80 Kr. pr. Maaned, 20 Kr. pr. Uge". Aa. St. 22/1 s. å.
- "Rosenhallen". Fuld Pension 75 Kr. pr. Md., 20 Kr. pr. Uge." Demokraten 1/4 s. å.
- "Pensionærer modtages. 18 Kr. pr. Uge, 70 Kr. pr. Maaned. "Rosenhallen", Rosensgade 12." Sst. 9/9 s. å.
- "Pensionat Rosensgade 12. 18 Kr. om Ugen. Værelse til Leje. Middag 2 Retter med Kaffe 1.50 Kr." Aa. St. 5/7 1924. Navnet "Rosenhallen" er altså ophørt.
- "Ny Værtinde. Pensionatet Rosensgade 12. Petrine Jensen. 20 Kr. om Ugen, 80 Kr. maanedlig. Nogle Værelser kan ogsaa faas til Leje". Aa. St. 10/6 1925. Et kraftigt nyt prisopsving
- "Pensionærer modtages. 70 Kr. pr. Maaned; 18 Kr. pr. Uge. Aftenkaffe gives. Frk. Jensen, Rosensgade 12". Aa. St. 30/12 1926. Prisforhøj-
ved slutningen perioden ses i Aa. St. 29/1 1941?
elsen kunne således ikke holde. Pensionatet modtages. 18 Kr. pr. Uge. Rosensgade 12.
"Pensionatet Rosensgade 30 o. G. Værelse med fuld Pension ledigt. Fuld Pensionærer ønskes, Aa. St. 28/4 1922. Der er ikke udtøget mere derfra.

Torvene

Den i mange år kendte afholdsrestaurant "Mejlhal", Store Torv 16, 1., er behandlet ovf. under restaurationer.

- 1 2/1 1931 averteredes i Aa. St. efter en hjælpepige til "Handelsstandens Pensionat", Store Torv 1, 2. Sal, hjørnet af Sct. Clemens Torv. Det var inden den store "tårnejendom" blev bygget der. Atter et eksempel på en potensering af det søgte klientel. Der ses ikke

x) I øvrigt averterede pensionatet Rosensgade 12 med værelser med pension til 110-120 Kr. mdl. i Aa. St. 29/9 1921.

21) "Pensionatet modtages. 19 Kr. ugl. Rosensgade 21, 2." Aa. St. 8/8 1941.

Uda samme niveau
om 15 år lidt. De
næsten liggende år
ke udtøjet. 30

- Nr. flere annoncer derfra.
- 8 20/11 1926 anbefales et pensionat Store Torv 8, 2. sal til de ærede pensionærer i Aa. St. uden yderligere oplysninger.
 "Pension, Store Torv 8, 1. Sal. 53 Kr. mdl., 13 1/2 Kr. ugentlig."
 Aa. St. 4/9 1928. Annoncen gentages 27/10 s. å. sst. Der var altså (muligvis) 2 pensionater i samme ejendom! *Der var 2 pensionater i samme ejendom!*
"Pensionærer modtages. 16 Kr. ugl. C. Christiansen, Store Torv 8, 2. Aa. St. 14/1 1930. Prisen er gået op ad igen (k. naf.). Sst 30/1 s. å. Ny indkøbsliste Fri
 "Handels- og Kontorfolkernes Pensionat, Store Torv 8, 2. Sal anbefaler sig med 1. Kl, s Pension. 60 Kr. pr. Md. Værelser til Leje" *o. Mid 1201 - Sst*
 Aa. St. 29/5 1934. Der er ikke udtaget flere annoncer derfra mere moderne Huset blev i øvrigt snart efter nedbrudt og et nyt opbygget.
- 9 "Et møbleret Gadeværelse med Pension til Leje. 90 Kr. mdl. Fru Jenny Wodskop, Store Torv 9, 1. Sal". Aa. St. 23/9 1921.
 "God kraftig Kost. 20 Kr. pr. Uge. Store Torv 9, 1." Demokraten 28/4 1922. *"Pensionatet Store Torv 9. Herrer af Kontor- og Hamdatsstander modtages. Ny Vært". Aa. St. 24/7 1922.*
 Fra Lille Torv er kun fundet én, til gengæld ret original, annonce:
 "1 Kl.'s Damepensionat ved (?) Lille Torv aabner 15. Okt. Elisabeth Andersen." Aa. St. 13/10 1935. Der ses ikke mere derfra. Det har formentlig aldrig slået an, jfr. ovf. i de alm. betragtninger.
 Vestergade
- 5 "Fru C. Poulsens Pension, Vestergade 5, 2., anbefales". Aa. St. 16/6 1938. Det er ikke meget oplysende, men samme fru P. havde flyttet en del rundt forinden, Banegaardsgade 25, Immervad 4, Skolebakker 17 og Søndergade 8, se de pågældende gader. Hun er i øvrigt for-
- 6 *eviget flere steder i digteren Thorkild Bjørnvigs selvbiografi. Hun blev efterfulgt af en mandefølge. 1. Kl. Pension. 80 Kr. mdl. Fru C. Poulsen, Vestergade 5. 2. Aa. St. 13/3 1941*
 "1. Kl. Pension. Pensionærer modtages. Herrer 70 Kr., Damer 65. 17 Kr. pr. Uge. Fru Jensen, Vestergade 6 B." Aa. St. 20/2 1927. *1941*
 "Mandsdiskriminationen" synes altså ikke at gælde for "ugepensionærer". Pensionatet er et af de få, der kan følges nogenlunde gennem hele den valgte periode. Sikkert baseret på stabilt klientel. *1941*
 "Fru Plambechs Pension modtager Pensionærer til 1. Kl.'s Pension. 65 Kr. mdl. Møblerede Værelser med Centralvarme og Bad til Leje. Vestergade 6 B, 1." Aa. St. 29/8 1931. Så er der altså skiftet ejer(inde), der senere (muligvis) flyttede til Søndergade 8. Prisen er stadig i overkanten af den for den pågældende tid gennemsnitlige. *1941*
 Snart efter må der påny have foregået ejerskifte. 1/10 1935 fortælles i Aa. St. uden yderligere informationer, at frk. Dalls Pensionat flytter fra Vestergade 6 B til Aaboulevarden 3 B (den nye ejendom). *1941*
 "Fuld Pension 80 Kr. pr. Md. Vestergade 6 A." Aa. St. 12/5 1923
 "Handels- og Kontorpensionatet Vestergade 6 B. 1. Kl. Pension 14 Kr. ugl." Aa. St. 10/2 1938.

- Nr. "Frøken Birchs Pensionat. 1 Kl. Pension tilbydes. Værelse til Leje. Vestergade 6 B." Aa. St. 15/4 1941. *2/3 s. u. "sdovet Birk."*
- 10 De øvrige pensionater er meget sparsomt repræsenteret annoncemæssigt set. *Se dog Aa. St. 6/11 1930; Pensionærer modtages. 15 Kr. ugl. Vestergade 10."*
- Frue Den tilgrænsende Frue Kirkeplads inddrages her.
- Kirke "Pensionærer kan atter modtages. 75 Kr. pr. Md. Frue Kirkeplads 1. Plads Stuen". Aa. St. 26/10 1922.
- 1 "Pensionærer modtages til 1. Dec. 65 Kr. pr. Maaned. Frue Kirkeplads 1. St." Sst. 30/11 s. å. En betragtelig nedsættelse! *Men det gik lidt op efter 1923. Fuld Pension 17 Kr. ugl. Frue Kirkeplads 1. St. sst. 20/4 1923.* Der er ikke hentet mere derfra. Pensionatet forsvandt formentlig i forbindelse med rejsningen af "Kvindernes Hus" ca. 1930.
- 23 "God, nærende Kost - 15 Kr. pr. Uge - Vestergade 23 over Porten". Demokraten 13/8 1926.
- 25 "Pensionatet "City" aabner et 1. Klasses Pensionat den 1. Juli for Herrer og Damer. En god, kraftig Kost for 16 Kr. Fru Johansen, Vestergade 25 A, 1. Sal". Aa. St. 29/6 1927. Navnet "City" leder tanken hen på et senere pensionat i Nørregade 40. Men det var nok et begreb, der gængs dengang. Annoncen gentages dagen efter med avertering om et møbleret loftsværelse til leje.
- 27 "Møbleret Loftsværelse ledigt straks eller den 1. God Pension faas 70 Kr. (mdl.?). Fru Nissen, Vestergade 27, 3." Aa. St. 19/7 1922. Annoncen gentages 1/11 s. å. og *29/4 1923.* Derefter kommer kun 1 kort annonce derfra sst. 12/6 1931: "Pension L. Olesen. Vestergade 27, 3. Sal. Pensionærer modtages".
- 30 "Pensionat. Pensionærer modtages. Fuld Pension 90 Kr. pr. Maaned Vestergade 30, 1. Aa. St. 30/5 1921.
- "Pensionatet Vestergade 30, 1. Kr. 80 pr. Md. Damer Moderation." Aa. St. 28/3 1922. *Fuld Pension faas - Hverst 80 Kr. pr. Md. Damer 70 Kr. Fru Jensen, Vestergade 30, 1. Aa. St. 28/6 1922*
- 31 En kort annonce fra Knudsens Pensionat, Vestergade 31, 1. Demokraten 30/8 1928, forbigås.
- 45 "Fuld Kost 13 Kr. om Ugen. Middagskøkkenet Vestergade 45, 1. Sal." Demokraten 20/10 1928. Annoncen gentages 2 gange i det følgende.
- 46 "En fuldkommen identisk ses i Aa. St. 23/10 s. å. *Pensionat Vestergade 46, 1 omkales. Priserne er nedsat. 10 Aar gl. Pensionat. Aa. St. 9/6 1928*
- 48 "Nyt Pensionat. Fru Stenberg, Vestergade 48, 1. Fuld Pension 15 Kr. pr. Uge, 60 Kr. pr. Maaned". Aa. St. 30/4 1928.
- 52 I nr. 52, 2. åbnedes et pensionat 15. nov. 1930 if. Aa. St. 12/11. *Der var dog blevet averteret 2/7 s. å. sst.: "Pensionærer modtages. 14 Kr. ugl. 55 Kr. inkl. værelse og 52. s. å., der intet høres mere fra. Det samme gælder for gadens sidste*
- 84 ejendom på højre side, nr. 84, hvor en fru Ida Jacobsen reklamerede *Melanders Spirocal, Vestergade 69. "Vigenshus"; Aa. St. 8/4 1928.* med moderate priser og personelevator 4/12 1931. Aa. St. Elevatoren, der i øvrigt findes endnu, var passende, da pensionatet lå på 3. sal.
- 69 "Bemærk God Pension anbefales. Paa Stue ledig. Hos Fru Høllberg Møller, "Vigenshus". Aa. St. 1/1 1940.

13

Pensionærer modtages. Vesterbrogade 13. 15 Kr. ugl. Aa. St. 1930,

Nr.

Vesterport

4

Det erindres, at Hotel "Vestjylland" i nr. 4 også lejlighedsvis søgte pensionærer. Demokraten 25/6 1926 til 17 Kr. pr. Uge.

6

Demokraten fortæller 13/10 om Albertsens pensionat i nr. 6, at en ung pige med cykel kan få plads dér! Der høres ikke mere derfra.

7

"Et. I. Kl. Pensionat er aabnet. Pæne Pensionærer modtages. 15 Kr. ugentlig. Anne Petersen, Vesterport 7". Aa. St. 14/5 1929. Ejendommen blev nedrevet i begyndelsen af 1930'erne, da FDB's store bygning blev rejst her, og beboelse forsvandt.

8

"Efter Istandsættelse af Lokalerne aabnes 7/5 et 1. Kl.'s Pensionat Vesterport 8, 1. Fuld Kost 12 Kr. pr. Uge. Fru Grethe Rasmussen. Ny Værtinde." Aa. St. 6/5 1933. Udtrykket ny værtinde kunne tyde på, at der har været pensionat her før. Allerede 1/7 s. ^{ssst} fortsætter hun: "Husk Pensionatet Vesterport 8. Største og hyggeligste Pensionatslokaler i Aarhus. Med Agtelse. Fru Grethe Rasmussen".

"Det jyske Køkken" er flyttet til Vesterport 8, 1. Fuld Kost 10 Kr. ugl 40 Kr. mdl. 7 Middage 4,25 Kr. Bringes overalt." Demokraten 8/10 1933. Fru Grethe Rasmussen fik således kun kort tid her, kun 5 måneder.

"Det jyske Køkken" havde året før taget sin begyndelse Nørregade 14, jfr. ovf. Prisen er i øvrigt den laveste i perioden, det absolutte bundpunkt.

"Det jyske Køkken" forblev på dette sted. "Spisegæster modtages. 12 Kr. ugl. Jyske Køkken", Vesterport 8. 1. Aa. St. 16/3 1939. Indehaveriske fru Sørensen, 14. ugl.

"Pensionærer modtages. 14,85 kr. pr. Uge. "Jysk Køkken", vesterport 8, 1." Vi er på vej opad igen. (Aa. St. 14/3 1941) Pensionatforeningen "Gyde" (14 ugl.) holdt demonstrationstæfte i Vesterport 8. Aa. St. 3/11 1941.

20

Vesteralle "Fuld Pension 75,00 Kr. Studenter og Kombordfolk. Kok Sørensen, Vesteralle 20, 1. Aa. St. 27/3 1941" (Kald sig den. Examin. Kob. S.). "Fuld Pension 70,00. Morgenkaffe, Middag m. 2 Marstrandsgade) Rødder, Eftermiddagskaffe, Selskabsmad varm Det Aflukaffe. Sørensen, Vesteralle 20, 1. Sst 15/9 s. a. Bemærk nedskættelsen.

2

"Mit 1. Kl.'s Pensionat, Marstrandsgade 2, "Marstrandborg", anbefales. 70 Kr. pr. Frk. E. Nielsen". Aa. St. 29/4 1929. Prisen er i overkanten for det års vedkommende. Der er ikke udtaget mere derfra.

11

"6 á 8 unge Mænd kan faa god Kost i privat Hjem. 17 Kr. om Ugen. Marstrandsgade 11, 2. S." Demokraten 3/2 1926.

I de nærliggende gader, Vester Allé, Hjortensgade og Godsbanegade (der 1928 kom til at hedde Janus la Coursgade) befandt sig et pensionat hvert sted i tiden, som dog forbigås som uoplysende.

Lindbyesgade Den 4 Juli aabnes et 1. Kl.'s Pensionat. Pris mdl. 70 Kr., ugl. 18 Kr. i et privat Hjem. Lindbyesgade 9. 2. th. Fru Skaffe Schmidt, Aa. St. 28/6 1940. Pension Hammelhus, Lindbyesgade 23. 1. th. Aa. St. 3/2 1938.

Frederiksgade

5

"Fru Epplers Pensionat, Frederiksgade 5. Fuld Pension 55 Kr. pr. Md., 14 Kr. pr. Uge. Fru Ida Jacobsen, Ny Indehaver". Aa. St. 9/6 1932. Prisen er i overkanten for året. Fru Eppler har vi mødt i Studsgade 3, Guldsmedgade 31 og vil møde i Søndergade 56, hvorfra hun kom til Frede-

X Ejlev et af beboerne fremsat ønske begrundet med at gaden sled ikke førte frem til godsbanegården.

← Pensioneret modtages. 72 Kr. pr. Ud. Johanne Frijs, Frederiksgade 34, 1. 196
Aa. St. 27/2 1923.

Nr.

riksgade 5. Men på annoncens tidspunkt var hun altså allerede rykket ud derfra igen og kan ikke følges videre. De ny indehaverske, Ida Jacobsen, er også mødt tidligere, nemlig i Vestergade 84, 3., huset med elevatoren ca. 1/2 år før. Der er intet udtaget derfra senere, og til fuldstændigheden kan fortælles, at huset, naboejendom til Hotel "Frederiksbro", ligesom det blev nedbrudt i forbindelse med "Busgadens" anlæggelse i slutningen af 1960'erne.

20 Det næste spisested lå i nr. 20, 1. og bar navnet Pension "Frederikshal". "Frederikshal" averterede i Aa. St. 28/10 1935 og 27/2 1936 efter en hjælpepige. Et møbleret værelse blev tilbudt til leje 3/11 1939. Yderligere oplysninger blev ikke givet, heller ikke om ejerforhold.

*Pension "Frederikshal", Pr. Uge 17.50, Aa. St. 3/3 1941
Frederiksgade 20. 1. 1939 ca. 10 Kr. mdl. Senere på året kom en
bløkkelig forhøjelse.*
"Pension "Frederikshal", Frederiksgade (intet nr. i ann.). God Pension 80 Kr." Aa. St. 29/10 1941. Navnet "Frederikshal" leder tanken hen på en i afsnit I omtalt afholdsrestaurant, der i årene ca. 1924-

34 ← 36 38 31 lå i nr. 76 A og derefter blev omdannet til "Grand Hotel". Mu-
Fuld Kost 18 Kr. Frederiksgade 36, 1. Sal. Aa. St. 2/6 1923
ligvis er der tale om en fortsættelse heraf.

"Fuld Kost 18 Kr. pr. Uge. Frederiksgade 38, St. over G." Demokraten 10/2 1922. Sst. 28/4 s. å. er prisen nedsat til 16 Kr. pr. uge. En "enlig svale".

42 "Værelse med Pension. 90 Kr. Frederiksgade 42, 1". Aa. St. 2/7 1921. Billigt for "både og".

"B. Boyes Pensionat, Frederiksgade 42, 1. anbefales." Sst. 6/7 s. å.
"Fru Boyes Pensionat. Værelse med fuld Pension 90 Kr." Sst. 15/7 s. å. Derefter ejerskifte.

"1. Kl.'s Pension. Damer 70 Kr. mdl. Herrer 80. M. Eriksen. Frederiksgade 42, 1." Sst. 18/12 1922. Nu er der formentlig kun tale om månedlig kostpris.

"Pensionatet Frederiksgade 42 overtages 1. April af undertegnede og anbefales med fuld Pension og Middag. Fru M. Nielsen, Lundbyesgade 14". Demokraten 1/4 1924. Altså nyt ejerskifte.

"Fru M. Nielsens Pensionat, Frederiksgade 42, anbefales Haandværkere. 1. Kl. Pensionat". Aa. St. 30/8 1928. Pensionatets videre skæbne

kan ikke følges. *Dog efter 10 års forløb "Lykkes Pension (Lid. Feldballe) Frederiksgade 42". Aa. St. 10/4 1938.*

45-47 Dernæst mødes et etablissement, der flittigt har afgivet annoncer over en længere årrække, nemlig "Centralpensionatet" i nr. 45-47. Denne ejendom ejedes jo, som omtalt ovf. i afsnit I, af "Velgørenhedshjemmet" m. v., men dette pensionat har så vidt ses intet med velgørenhed at skaffe; det var en ganske almindelig erhvervsvirksomhed af den hér behandlede art.

"Pension á 22 Kr. pr. Uge samt delvis Kost. "Centralpensionatet"

* I Aa. St. 2/6 1930 pointerer ed middagskøkken i nr. 46 v/ O. Jensen at det ikke må forveksles med pensionatet i nr. 42 og ikke leverer fuld pension

Nr.

(adressen opgives ikke). Værelse til Leje". Demokraten 18/4 1921
 ""Centralpensionatet": Nogle Pensionærer søges til fuld Kost. 18 Kr. pr. Uge. J. Højbjerg. Frederiksgade 45". Sst. 26/4 1922. En ret betydelig nedsættelse af kostprisen.

"Værelse med fuld Pension 24 Kr. ugentlig. Fuld Kost 18 Kr. ugentlig.

"Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. Ny Vært". Sst. 25/3 1924.

Announce med næsten samme ordlyd og pristilbud sst. 6/6 1925.^{x)}

"Nogle pæne Herrer kan faa Pension og Værelse med egen Indgang og elektrisk Lys for 90 Kr. mdl. "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47". Sst. 14/5 1927.

"Fuld Kost 16 1/2 Kr. ugentlig. "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47". Sst. 8/6 s. å.

"Et møbleret Værelse med Pension er til Leje straks. 22 1/2 Kr. ugentlig. "Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47". Sst. 23/9 s. å.

"Centralpensionatet" annoncerer med radio i pensionærernes dagligstue. Sst. 20/10 s. å. Vi var endnu i radioens "barndomstid", og den slags tilbud var et trækplaster for de ikke så "kulturelle" pensionærer, der ikke higede efter klaverspil!

"Kost og Logi 84 Kr. pr. Md. "Centralpensionatet"! Sst. 31/10 s. å. En ny nedsættelse.

"Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. Fuld Kost 16 1/2 Kr. ugentlig". Sst. 12/1 1928.

"Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. Fuld Kost 14 Kr. ugentlig". Sst. 16/2 s. å.

"Centralpensionatet", Frederiksgade 45-47. Kost og Logi 20 Kr. ugl." Sst. 12/4 s. å.

14/5 1929 ~~blev~~ blev stedet anbefalet udenbys tilrejsende blandt flere andre caféer o. l. i et stort avertissement i Aa. St. om gode madsteder i byen. Værten hed dengang A. Wesenberg. (Se også ovf. under "Automatcaféen i Guldsmedgade).

*Centralpensionatet Frederiksgade 45-47. 50 Kr. mdl. med Kaffe og Kaffe. Aa. St. 24/1 1930.

"1. Kl. Pensionat Frederiksgade 45. Pension 10 Kr. pr. Værelse 6 Kr. Værelse med Pension 65 Kr. mdl." Aa. St. 25/2 1932. "Bundpunktet" er nået.

"Fuld Pension med Aftenkaffe 10 Kr. pr. Uge. Møbl. Værelse med Adgang til Tlf. til Leje (uden prisangivelse). Pensionatet Frederiksgade 45". Aa. St. 12/6 s. å.

"Værelse med fuld Pension ledigt straks. 18 Kr. ugentlig. "Centralpensionatet" Frederiksgade 45-47". Aarhusposten 15/2 1935. Det går svagt opad igen! Nu forlades dette pensionat.

52

Med de næstfølgende bliver det igen spredt fægtning. I nr. 52, 2. annoncerer H. L. Jeger med god mad til rimelige priser. Aa. St. 14/9

^{x)} Så vidt ses har dette etablissement også heddet "Spiserestaurationsen" i Frederiksgade 45-47. Se Finn H. Søutidsen: "Flink betjening, god mad, propre senge". For ethvert hjem - Århus i avisannoncer 1900-1960, 1989, s. 66-71. Se også Aa. St. 14/5 1929.

- Nr. 1931. Mere "kød" er der på
- 70 "Pensionatet Frederiksgade 70. Undertegnede anbefaler sig med Kost 15 Kr. ugentlig. Ny Indehaver Kathrine Andersen, forhen "Isefjord", Holbæk". Aa. St. 13/7 1929.
- 73 "Pension i Privathjem. 5 - 6 unge Herrer søges til Juni. 17 Kr. ugentlig, 70 Kr. månedlig. Frk. Brandt, Frederiksgade 73". Aa. St. 17/5 1927.
- 74 "Frk. N. Jørgensens Pensionat, Frederiksgade 74, 1., anbefales". Aa. St. 16/5 1925.
- "Frk. N. Jørgensens Pensionat, Frederiksgade 74, 1. t. v. 1. Kl. Pension. Middag 1,50 Kr. Fuld Pension 20 Kr. pr. Uge, 80 Kr. pr. Maaned". Sst. 16/8 s. å. I overkanten efter det årstal.
- "Pensionat nedsat Pris. Fuld Pension 16 Kr. ugentlig, 68 Kr. månedlig. Fru Nielsen, Frederiksgade 74, 1." Demokratén 1/3 1926.
- Formentlig en nedsættelse i forbindelse med ejerskifte. Men denne nedsættelse var åbenbart for kraftig for fru Nielsen. Hun fortrød den i en i øvrigt identisk annonce sst. 27/4 s. å. og satte prisen op til hhv. 17 og 70 Kr!
- "Nogle faa Pensionærer modtages. Fuld Kost fra 16 Kr. ugl. 62 Kr. mdl. E. Wind, Frederiksgade 74, 2. t. v." Sst. 10/2 1927.
- Er der tale om et nyt pensionat "ovenpå det gamle" eller om flytning med ejerskifte?
- Derefter bliver det uklart.
- "Nyt Pensionat. 15 Kr. om Ugen. Konditoriet Frederiksgade 74". Aa. St. 27/1 1931. Desværre kan vi ikke komme længere med nr. 74. I afsnit I oplyses, at der senere kom en afholdsrestaurant "Alhambra" her.
- 76 "Pensionatet Frederiksgade 76 indehaves nu af Fru Ingeborg Skaun" Aa. St. 29/4 1927. Heraf kan sluttes, at der har været pensionat i ejendommen før hende. Hun forblev der kun ca. 1 1/2 år, inden hun flyttede til Skolegade 5, jfr. ndf.
- 78 "Pensionatet Frederiksgade 78, 2. Sal anbefaler sig". Aa. St. 16/9 1932.

J. M. Mørksgade

- 1 "Pensionat. Herrer og Damer ønskes i Pension. A. Jensen, Mørksgade 1. St." Aa. St. 16/6 1927. Kunne tyde på, at stedet er nyt. Sst. 18/7 1928 annonceres efter en pæn ung pige til Hotel Garni, Mørksgade (uden adresse). Er det en fortsættelse af førnævnte virksomhed eller en ny? Vi springer derefter nogle år frem i tiden

Nr.

den.

"Nyt Pensionat. Fuld Pension 12 Kr. pr. Uge. Møbl. Værelse til Leje. Hotel Garni, Mørksgade 1." Aa. St. 25/11 1935.

I Demokraten 22/3 1936 averteres efter en ung pige til Hotel Garni, Mørksgade 1, 2. sal. Der er i hvert fald sket en flytning opefter.

"Hotel Garni, Mørksgade 1, 2. Ugentlig Pension med Aftenkaffe 12 Kr. 2 dobbelte og 1 enkelt Værelse udlejes." Aa. St. 26/8 1936.

I Demokraten 16/4 1937 fortælles, at Hotel Garni, Mørksgade 1, 2. har fået ny værtinde, men navn opgives ikke.

"Hotel Garni, Mørksgade 1. Værelse fra 4 Kr. pr. Uge. Fællesstue 1 Kr. pr. Nat, 4 Kr. pr. Uge". Aa. St. 15/1 1938. Nu synes institutionen mere at minde om en slags "herberg". Der kommer ikke flere meldinger om kostpris i "vor tid". I Aa. St. 26/2 1940 søges dygtig pige til Hamborgs Hotel Garni, Mørksgade.

3 Også hos naboen lå et underligt blandingsfænomen.

"Afholdshotellet Mørksgade 3. Frokostretter fra 85 Øre. Middag 2 Retter og Kaffe Kr. 2,00". Aa. St. 3/9 1926. Annoncen gentages identisk sst. 1/10 s. å. Nogle år senere ændrer det sig.

"Spiserestaurationen Mørksgade 3. For Handels- og Kontorfolk. Fuld Pension 55 Kr. pr. Md., 13 Kr. pr. Uge. Chr. Lyhne". Demokraten 6/7 1934. Den underskrevne Chr. Lyhne må antages at være den samme, som 1936 blev ejer af Café "Hjørnet" i nr. 1 stuéetagen. Se afsn. I.

"NIOGT, Mørksgade 3. 14 Kr. Uge, 55 Kr. pr. Maaned. C. Jespersen (ny Vært)" Aa. St. 1/6 1935. Det får stå hen, om denne afholdsorganisation har været ejer hele tiden eller er kommet til senere. Pudsigt nok er ugeprisen forhøjet men månedsdo. fastholdt, jfr. ovf.

"De Unges Hus", Mørksgade 3. Pensionærer modtages. Fuld Pension med Aftenkaffe 14 Kr. pr. Uge". Demokraten 1/9 1936. En ny betegnelse og en ny karakter. 9/10 1937 søges gennem Demokraten en rutineret serveringsjomfru til DUH, der befandt sig i denne ejendom flere år endnu (egen erindring).

26 } Christiansgade
"KFUK's Pensionat", Christiansgade 26. Fuld Pension Ramges 65 Kr. Aa. St. 24/8 1922
Immervad

4 Her åbnede omtalte fra C. Poulsen sit pensionat nr. 2 på 1. sal oven over boghandelen 20/10 1927. Aa. St. 19/10 s. å. og 1/8 1928. Der kommer ingen yderligere oplysninger fra hende.

7 Her havde på 1. Sal, hjørnet af ~~Sct. Clemensstr.~~ ligget et pensionat i hvert fald fra 1921. "Fru Jeppesen anbefaler sit 1. Kl.'s Pensionat, Immervad 7". Aa. St. 13/11 1921. Ingen yderligere oplysninger. Der fortælles heller intet om priser i Aa. St. 29/4 1925, hvor fru J. blot anbefaler sit 1. Kl. pensionat for dannede damer og herrer, Immervad 7, hjørnet af Sct. Clemensstræde.

25 } "Pensionat. Flere Damer kan få fuld Pension. 70 Kr. mdl. Christine Nederby. Christiansgade 25, Stuen, Christine Nederby. Aa. St. 3/10 1923.

3
5
Nr. "Dalls Pension, Barthusaarden, Raboulevard 3, 1 Aa." Aa. St. 3/4 1938 200
"4-5 Damer kan faa god Pension. 55 Kr. mdl. Fru Holbechs Privatpension
Aarhusgaard 5. 4. Aa. St. 1/2 1939.

"Pensionatet Immervad 7, tidligere drevet af Fru Jeppesen, er overtaget af Frk. Marie Westergaard". Aa. St. 27/10 1927.

Aagade + Aaboulevard

12 "Den bedste Kost faar De i "Spisehuset", Aagade 12. Fuld Kost pr. Uge 16 Kr." Demokraten 5/1 1923. "~~Spisehuset~~" lå herefter i den lille klynge gamle nedslidte huse på Aagades højre side omtrent nede ved udmundingen, endelig nedbrudte ved åens overdækning i slutningen af 1930'erne. Det erindres fra afsnit I, at der i nr. 14 A i længere tid lå "Aarhus Folkekøkken", muligvis en analog virksomhed.

"Kostgængere søges. 17 Kr. ugl. Aagade 12". Demokraten 16/1 1926.

"Pensionatet Aagade 12. Fuld Kost 16 Kr. ugentlig". Demokraten 9/7 s. å. En nedsættelse.

"Pensionatet Aagade 12. Møbleret Værelse med Kost 20 Kr. ugl." Sst. 1/10 s. å.

"Pensionatet Aagade 12. 15 Kr. ugentlig, 60 Kr. mdl." Sst. 12/1

> 1928. Herefter "sander oplysningerne til".

Louisegade

30

"Nyt Pensionat. Dannede Herrer kan faa fuld Kost. 70 Kr. mdl. Mortensen, Louisegade 30. Aa. St. 9/2 1923.

> Fiskergade

20

"Pensionærer ønskes i privat Hjem. 14 Kr. ugl." Demokraten 7/12

33 (x)

1926.

87

"Fuld Pension 16 Kr. ugl. Fiskergade 87, 1." Sst. 27/4 1927.

90

"Pensionærer ønskes til Kost i privat Hjem. 14 Kr. ugl. Fiskergade 90, 1." Sst. 5/11 1926 og Aa. St. 20/11, s. å. Gentaget i Demokraten 18/11 s. å. Mere er ikke udtaget fra Fiskergade.

Sct. Clemensbro

17

I dette nr. lå i 1928-29 et pensionat, der først var ejet af en fru Hansen, sen af fru Skovfoged, uden yderligere oplysninger. Aa. St. 11/9 1928, 22/10 1929. I stueétagen lå 1923-36 Café "Bro-palæ", jfr. afsnit I.

Østergade

Her er det også meget spredt fægtning uden vedvarende oplysninger.

1

I nr. 1, 2. sal åbnede fru Olsen lørdag 2/11 1929 et 1. Kl. pensionat. Aa. St. 26/10 s. å.

3

"1. Klasses Pensionat. 12 Kr. pr. Uge, 48 Kr. pr. Maaned. Østergade 3 C." Aa. St. 14/2 1933.

13

"Pension med Aftenkaffe 60 Kr. pr. Ud. Østergade 13.2." Aa. St. 3/2 1939, af Østergade 17

25

"Central-Pensionatet, Østergade 25, anbefaler sig med god borgerlig

Kost. 13 Kr. ugl. Flere ledige Værelser. Erna Vad!" Demokraten 21/10

* Jexens Pensionat, Fiskergade 33 (Ved Clemens Bro). 80 Kr. pr. Ud. Aa. St. 24/1 1923, 28/1 (Aa. St.) indehaves af H. Simmelhag. Samme Pns, Er det den samme Simmelhag der i 1927 kommand Lil Søndergade 27. [Fiskergade 33-37 blev en tid benævnt Tøjhæst. Aa. St. 14/9 1930

- Nr. 1937. Både virksomheds- og ejernavn er kendt fra før. Det første fra Frederiksgade 45-47, hvis sidste udtagne annonce var fra 1935. Er det her en fortsættelse? Det andet fra Hjelmensgade 11, hvorfra hun annoncerede så sent som 5/7 s. å. *Der blev snart skiftet chef. Pensionat Østergade 25, 1 modtager Pensionær. 13 Kr. pr. Uge, 50 Kr. pr. Må. Frå Køgs.*
- 29 "God Kost faas, 18 Kr. ugentlig. Petersen, Østergade 29, 2. Sal".
Demokraten 11/8 1922.
"God Pension faas. 68 Kr. pr. Maaned. Petersen, Østergade 29, 3. S!"
Sst. 31/1 1924. Er han rykket en etage i vejret?
"God Pension, 70 Kr. pr. Maaned, faas. Pensionatet Østergade 29, 3. S!" Sst. 1/10 s. å.
- 44 "God Kost faas. 17 Kr. pr. Uge, 68 Kr. pr. Maaned. Østergade 44, 1. Olga Christensen". Sst. 1/8 1926.
- Søndergade
Var også en gade med livlig pensionatsaktivitet
- 1 B "1. Juli begynder undertegnede et 1. Klasses Pensionat i "Ankerhus", Søndergade 1 B, 2. Sal. 3 mellemstore Værelser til Leje. Mette Justesen [(1893-1983)]". Aa. St. 27/6 1928. "Ankerhus" var en 4-etagers ejendom, ~~hvor der tidligere havde været en kaffe- og vinsalon~~. Det var i den kaffe- og vinsalonen "Tosca" blev indrettet på 1. sal i 1940, jfr. ovf. afsnit I. *Schallbærgeret senere indret besættelsen og helt ombygget.*
- Frk. J. averterede i Aa. St. 14/7 1936 efter en dygtig kokkepige og sst. 3/12 1937 med møbleret værelse med centralvarme og adgang til bad. Desværre giver hun ikke oplysninger om priser. Hendes pensionat bestod i mange år efter denne periode. (personligt kendskab).
- 4-6 I nr. 4-6 var pensionat i en årrække, der dog ikke var særligt oplysningsrigt. I Aa. St. 6/7 1927 annonceres åbningen, og sst. 29/11 1937 søges en serveringsstuepige, nu til "Handelsstandens Pensionat", et navn nok også andre har brugt, jfr. ndf. *Senere hel indehaveren Frk. Borum. Aa. St. 13/8 1930*
- 5 "Pension med Aftenkaffe. 12 Kr. ugentlig, 45 mdl. Søndergade 5, 3!"
Aa. St. 29/12 1932. Pensionatet er ikke mødt senere.
- 8 Her skete der relativt meget.
"Værelser med Pension til Leje til 7 Kr. pr. Døgn for Tilrejsende. "Provinshotellet", Søndergade 8. Solide, dannede Mennesker kan modtages i Pension". Aa. St. 28/2 1921. Kunne måske have været optaget i afsnit I, men forekommer p. g. a. den korte varighed snarere at høre hjemme her.

*) Aa. St. 6/7 1938.

Nr.

"Provinshotellets" dage var talte.

"15. Okt. aabnes et absolut 1. Kl.,s Pensionat Søndergade 8, 2.

Sal. Fru N. Madsen. Samme Sted faas 10 møblerede Værelser til Leje".

Aa. St. 14/10 1925.

Ejerne skiftede imidlertid ret så hyppigt. 25/7 1930 averterer en frk. Laursen sig i Aa. St. som ny indehaver uden videre informationer. 13/8 1932 læses sst., at det nu er en frk. Plambech, der driver pensionatet, og at hun søger husholdningselever. Navnet kendes fra året i forvejen i Vestergade 6 B, der dog angiver en fru P. 3/4 1937 annoncerede den meget omtalte fru C. Poulsen efter pighjælp, og 15/1 1939 med møblerede værelser med centralvarme. Men under disse mange omskiftelser gives ingen oplysninger om priser. Var det ikke velset i visse pensionatskredse?

11 "Fuld Pension 18 Kr. pr. Uge. Søndergade 11." Demokraten 3/2 1924.

17 "1 Dec. aabnes et 1. Kl.'s Pensionat for Handels- og Kontorfolk Søndergade 17, 2. t. v." Aa. St. 29/11 1921.

"Prøv det nye Pensionat Søndergade 17, 2. Sal. God Kost. 18 Kr. ugentlig." Demokraten 11/5 1926. Da var pensionatet da ikke så nyt endda, eller havde det skiftet ejer?

"Haandværker! Prøv Pensionatet Søndergade 17, 2. Sal. De vil blive tilfreds. 18 Kr. ugentlig! Nu er appellen i hvert fald rettet mod et andet klientel end i 1921. Sst. 14/5 s. å.

"Pensionatet "Lille Grand", Søndergade 17. 17 Kr. ugentlig. Fru Jacobsen." Det kan nok ikke nytte at spekulere over, hvorfra det navn er hentet, men det kunne tyde på, at der atter er sket ændring i det tilsigtede klientel. Aa. St. 4/8 s. å.

"Fru Johansens Pensionat hedder nu "Lille Grand", Søndergade 17". En lidt gådefuld annonce! Sst. 27/8 s. å. Hurtigt ejerskifte.

"Husk Pensionatet "Lille Grand", Søndergade 17. Anbefalet god Kost til 17 Kr. ugentlig". Demokraten 31/10 s. å. Annoncen gentages næsten identisk sst. 23/11 s. å.

"Stort nyt Pensionat. "Lille Grand", Søndergade 17, 2. 2 Stuer med nyt Klaver og Kurvemøbler stilles til Raadighed. Frk. K. Møgballe". Aa. St. 15-16/4 1927. Ejerskifte igen, men denne gang med en alvorlig trykfejl. For 13/7 s. å. kom en redressering sst:

"Værtinden i Pensionatet "Lille Grand", Søndergade 17, hedder Møgballe, ikke Møgballe! I mellemtiden var følgende avertissement udstedt "Haandværkere og Kontorfolk fuld Pension. 16 Kr. ugl. Søndergade 17, 2 Sal*. Demokraten 26/5 1927. Det er vist den eneste kombination af den slags i materialet!

"Lille Grands" dage var imidlertid også snart talte.

Nr.

- "Pensionat Grand, Den 3. Samvat aabnes jcy et 1. Kl. Pensionat Søndergade 23-25, 1. Sal, fuld Pension og Middagsabonnementer modtages, Middagsmad udbringes. Anna Petersen Aa. St. 30/12 1923. 203
- "Torsdag den 15. Aug. aabnes et nyt stort Pensionat Søndergade 17, 2. Sal. "Middelstandens Pensionat". 15 Kr. pr. Uge, 60 Kr. pr. Maaned" ^{Aa. St. 13/8 1929} Atter en navneforandring til det "ny-gamle" pensionat! Men derefter blev der stille om det. ^{Dag: "Pensioner modtages, Marmow, Søndergade 17, 2. Sal. ugl." Aa. St. 14/1 1930.}
- 23-25 "Jeg undertegnede aabner 1. Maj et Pensionat under Navnet "Handelsstandens Pensionat". Søndergade 23-25. 65 Kr. mdl., 17 Kr. ugl. Fru Simmelhag". Aa. St. 24/4 1927. Som ovf. omtalt kom der 1931 et pensionat af samme navn Store Torv 1 og i 1937 i Søndergade 4-6, og det kan ikke umiddelbart afgøres, om disse forskellige virksomheder havde nogen indbyrdes sammenhæng. ^{Mit hyggelig Pensionat anbefales, Emma Bagge, Søndergade 31, 2. Sal. 17. St. 27/8 1926.}
- 31 "I Pensionatet Søndergade 32 er der Plads til 4 pæne Pensionærer. Frokost 12-2, Middag 5 1/2-7. God Pension 60 Kr. pr. Md. Arbeddigst M. Andersen." Aa. St. 12/3 1930"
- 56 "Fru Epplers Pensionat og Middagskøkken er flyttet til Søndergade 56, 2. ^{Fuld Pension 60 Kr. om Maanedén." Aa. St. 30/6 1930.} Det var fru Epplers 3. "rasteplads". Forhen Studsgade 3 og Guldsmedgade 31 og dernæst Frederiksgade 5, jfr. ovf.

Ryesgade

Den i hotel- og restaurationsmæssig henseende så voldsomt "pulserende" Ryesgade var tilsyneladende langt mere stille og rolig, hvad angik pensionater.

- 4 "Til 1. April aabnes Ryesgade 4 et 1. Kl. Pensionat. Pæne møblerede Værelser" Aa. St. 25/3 1930.
- 4-6 "Spis hos Maren" 1. Kl.'s Pensionat. Værelse til Leje. Ryesgade 4-6". Aa. St. 1/2 1935. Der må være sket en udvidelse af virksomheden, der nu optager 2 numre. "Marens" identitet oplyses ikke, og der ses ikke yderligere oplysninger herfra i resten af perioden.
- 7 I nr. 7 er 2 små annoncer optaget i Aa. St. 1932. "Spis i Pensionatet Ryesgade 7. Værelser med Pension". Aa. St. 1/7 1932. "Spis i Pensionatet Ryesgade 7. 13 Kr. ugentlig, 55 Kr. mdl." Aa. St. 17/11 1932. Og så er der ikke mere derfra. ^{Pensionater modtages, Frk. Rydahl Petersen, Ryesgade 16, 1. Aa. St. 24/7 1923.}
- 16 24/10 1928 fortælles sst., at frk. Rydahls pensionat er flyttet
- 18 til Ryesgade 18, ~~til Ryesgade 18, og et~~ og et hyggeligt, velmøbleret overværelse med pension annonceres straks
- 20 til leje sst. 8/11 1927 i Fru Jacobsens Pensionat, Ryesgade 20, 2. Der er mødt en fru Jacobsen flere gange i det foregående, uden at det kan ses, om de har nogen relation til hinanden.
- 47 "Pensionatet Ryesgade 47 anbefaler sig med god, solid Kost. 18 Kr. Ingeborg Hansen". Demokraten 26/9 1924. Nr. 47 var den sidste ejen-

Nr. dom på den gamle Ryesgades venstre side, hjørnet til den tidligere Bønegårdsgade, så det pensionat er i hvert fald forsvundet få år senere.

Kannikegade

2 I Kannikegade er kun udtaget én annonce fra Aa. St. 29/6 1927, hvori fru Thorups Pensionat i nr. 2, hjørnet af Clemenstorv, anbefaler sig.

Sønderallé

11 I nr. 11 lå i begyndelsen af vor periode en institution ved navn Aarhus Afholdshotel, jfr. ovf. Det blev afløst af "Buschs Pensionat" der annoncerede ivrigt 20'erne igennem. Det henvendte sig hovedsageligt til håndværkere. F. eks.

"Godt møbleret Værelse med elektrisk Lys 6 Kr. ugentlig og god Pension 19 Kr. ugentlig fra Fredag. Busch, Sønderallé 11" (hjørnet af Amaliegade). Demokraten 17/9 1924.

"Haandværkere! "Prøv Buschs Pensionat - Værelser med Pension". Sønder Allé 11". Demokraten 7/4 1929.

"Prøv Buschs Pensionat. Pænt møbleret Værelse haves. 5 & 6 Kr. ugentlig. Hj. af Sønderallé og Amaliegade". Aa. St. 3/10 1931.

"Prøv Buschs folkelige Pensionat. Hjørnet af Sønderallé og Amaliegade. Møblerede Værelser med Kakkelovne". Demokraten 20/10 1932.

Centralvarme for ikke at tale om fjernvarme var langt fra hvermands eje dengang. Desværre var Buschs pensionat sparsom med oplysning om kostpriser. Derefter synes der ikke at høres mere fra dette "folkelige" sted.

16 Nr. 16 var - i hvert fald i begyndelsen - af den stik modsatte kaliber.

"1 Kl. Pensionat og Hjem for Forretnings- og Handelsfolk aabnes 1/11. Sønderallé 16 v. Parkalléen. Fru Tenna Andersen". Aa. St. 29/10 1924. Det må have været omkring Parkalléens første dage.

"Pension "City", Sønder Allé 16, modtager Pensionærer. God, kraftig Kost. 75 Kr. maanedlig. Middag 2 Retter og Kaffe med Kage 1, 25 Kr." Aa. St. 30/9 og 30/10 1926. Prisen er i overkanten for det år.

"Absolut 1. Kl.'s Pensionat er aabnet. Sønderallé 16, l. M. Jørgensen og A. Kjeldsen". Aarhusposten 5/2 1932. Der er ikke udtaget

mere fra nr. 16.

20 { Pensionatet Sdr. Allé 20 anbefales. Fuld Kost 15 Kr. Ugl. Aa. St. 17/1 1930. 17/5 s. a.
17/6 1930 anbefalede frk. M. Christensen sit pensionat og middags-
kølv månedspisen sad til 65 kr., 13/6 nedsat til 62.

- Nr. 32 køkken i Aa. St. [†] Og 5/5 1927 anbefalede fr. H. C. Andersen sin l. Kl.'s pensionat for pæne unge mennesker, Sønderallé 32, 1. i Demokraten. Bemærk ovenover caféen.
- 48 "God Kost. Privat Hjem. 15 Kr. ugl. Jensen, Sdr. Allé 48, 2. Demokraten 12/7 1928.
- 58 Endelig skal anføres her en enkelt annonce fra den ellers forbigåede "Rutebil-Café" fra afsnit I, Sønderallé 58:
"Rutebil-Caféen". Søndags-Middagen: Wiener Schnitzel - Rombudding - Kaffe Kr. 1,75. Nogle enkelte Pensionærer modtages. 65 Kr. mdl!
Aa. St. 21/1 1939.

Rosenkrantzgade

- 18 ""Middelstandens Pensionat" aabnes den 15. ds. i Rosenkrantzgade 18 og anbefaler sig med l. Kl.'s Pension. Erbødigt M. Andersen". Aa. St. 14/10 1930. En lidt mere "neutral" henvendelse der dog nok ikke satser på "rigtige" arbejdere. Det er kun en omskrivning af "Handels- og Kontorfolk". Der høres ikke mere derfra.
"Handelsstandens Pensionat, Rosenkrantzgade 20, 1., anbefales.
20 Fru Roenborg! Aa. St. 27/9 1938. Det er det fjerde pensionat, vi møder af det navn. Det erindres, at fru Roenborg omtrent samtidig drev en Café "Roenborg" i Frederiksgade 15 A. Der var café i stuen, jfr. ov
23 Logen, Rosensgade 23. Det står ikke klart, om dette navn står for noget mere specielt.

Banegaardsgade

- I denne gade var der også ret så livlig pensionatsaktivitet.
- 4 "Kost og Logi 18,50 Kr. ugentlig. Pensionatet Banegaardsgade 4, 1. Et møbleret Værelse til Leje straks". Aa. St. 14/12 1928.
- 18 "Pensionærer modtages. 13 Kr. ugentlig. Banegaardsgade 18, 1. Sal". Aa. St. 31/5 1929. 5/12 s. å. gentages annoncen med tilføjelsen "Kun l. Kl. Varer bruges". *Gendages st. 27/1 1930 og 23/5 s. å.*
- 19 "Pension. Banegaardsgade 19. God Kost 13 Kr. Radio, Billard til fri Afbenyttelse". Aa. St. 13/7 1936.
- 25 "Pensionærer modtages. Fuld Kost 75 Kr. pr. Md. Banegaardsgade 25". Aa. St. 28/12 1922.
"Pensionærer og Middagsabonnenter modtages. Banegaardsgade 25, 1." Aa. St. 20/2 1925.
"Fru C. Poulsens Pensionat, Banegaardsgade 25, 1., anbefales!" Aa. St. 30/7 1926. Det var her Fru P. "startede".

[†] Hùn kom fra Brønsgade 54, st. 2/5 1929

Nr.

- 34 "Pensionærer modtages. 15 Kr. pr. Uge. Banegaardsgade 34, 1. t. h. Havehuset". Aa. St. 14/12 1926.
- 37 "Spis til Middag" i "Byens Køkken", Banegaardsgade 37. Fuld Kost 17 Kr. ugentlig." Aa. St. 18/10 1927.
- "Onsdag den 4. Maj aabnes "Byens Køkken", Banegaardsgade 37. Spi-segæster modtages. Vegetar- og Diætkost efter Aftale. Cath. Frede-riksen". Demokraten. 1/5 1937.
- 39 "Har aabnet et 1. Kl. Pensionat i Banegaardsgade 39, 2. Sal (vis á vis "Demokraten"). 10 Aars Erfaring, tidl. Hotel "Jylland". Margre-the og Clara ~~Johansen~~". Demokraten 10/10 1936.
- "Pension "Marmite". Inge Wolfsberg. Banegaardsgade 39. Aa. St. 24/5 1939.
- "Pension Marmite", Banegaardsgade 39, 3. 16 Kr. om Ugen." Aa. St. 3/1, 5/1 og 7/1, 1940*

Banegaardsplads

Herfra er kun ét sted registreret.

- 4 "Pension "Grand", Banegaardspl. 4. 1. Kl.'s Pensionat fra 1. Nov. God Mad, hyggelige Værelser. Centralvarme, Bad, Telefon, Elevator. Abonnenter modtages til fuld eller delvis Kost." Aarhusposten 31/10 1936. Desværre ingen priser fra dette "luksuøse" sted!

Park-Allé

Også her er kun én annonce udtaget af "nyere" dato.

- 1 "Park-Alléens Pension er aabnet og anbefaler sig. Park Allé 1, 4. Arb. K. Feldballe". Aa. St. 22/10 1940. Her lå Hotel "Garni" på 1.

M. P. Bruunsgade

- 29 "Nyt Pensionat. Fredag 24/4 aabner jeg et 1. Kl.'s Pensionat. Fuld Pension. Pr. Maaned 60 Kr. M. Andersen, Bruunsgade 29, 2. Sal."
- 34 Aa. St. 23/4 1931. Prisen er lidt i overkanten for det pågældende år.
- 35 "Pension kan faas. 15 Kr. ugentlig, gerne Haandværkere. Bruunsgade 35, 3. Sal. Pensionat, Bruunsgade 47, anbefales. Pensionærer modtages. Aa. St. 30/4 1931
- 47 ← "Fr. Pedersen's Pensionat, Bruunsgade 47, anbefales. Pensionærer modtages. Aa. St. 30/4 1931
- "Spis godt, spis billigt". 13 Kr. pr. Uge. 55 Kr. pr. Md. Smaa og store Værelser. Bruunsgade 35, 1. Sal". Aa. St. 30/4 1939. Man be-mærker skiftet i etager. Det tilbud var faktisk billigt. Prisen sy-nes slet ikke fulgt med i det sidste opsving i mellemkrigsårene.
- "Hotelpension Ras Fenge (ny Vært) Bruunsgade 54". Aa. St. 27/4 1927.
- Det lyder helt "abessinsk", men yderligere herom er ikke fundet.
- og fr. M. Christensen, der g. d. 11. 6. alle 20*
- Derimod skulle tidligere fru Just Sørensen, der kom til Nørregade 42, 3. have drevet pensionat her, ifr. ovf. Her lå "Brammers Cafe" i Stueetagen.

Nr. ** Pensioneret modtages, 60 Kr. pr. Maaned, Paulsgade 7, Stuen. Lige ved 207 Handelskøjskolen, Aa. St. 28/4 1930. Ejerskifte til Anna Kongsgaard iflg. Aa. St. 6/4 s. 2 (samme pris).*

64 "Pensionatet "Bruunshallen", Bruunsgade 64. Hj. af St. Paulsgade. 1. Kl. Forplejning. Ikke Pensionatsmad". Aa. St. 8/1 1929.

"Pension "Bruunshal", Bruunsgade 64 (v. Sct. Pauls Kirkeplads) anbefales. Fuld Pension 60 Kr. maanedlig. Middag 7 Kr. ugentlig." Sst. 24/3 1929. ** Pensioneret modtages, 15 Kr. ugl. 60 Kr. mdl. "Bruunshall" 29 af Bruunsgade og Paulsplads, Aa. St. 22/9 1930*

Billedet bliver stadigt mere spredt i den sydlige bydel, specielt Frederiksbjergområdet. Fra mange gader kan kun udtages ét pensionat eller middagskøkken.

Sct. Paulsgade

I "Fru Dagmar Jørgensens Pensionat og Middagskøkken anbefales. Sct. Paulsgade 1". Aa. St. 30/4 1940

7 ** Fuld Pension sam. saas. 75 Kr. mdl. Fru Steenberg, Paulsgade 7 St. Aa. St. 6/9 1923.*
"Frederiksbjerg nye Middagskøkken, Paulsgade 7 St. 1 Portion 85 Øre, 2 l, 50 Kr. Værelse med Pension til Leje straks." Aa. St. 30/8

7 a *1932*
* Fuld Pension med Aftenkaffe 55 Kr. pr. Md. Christensens Pensionat, Paulsgade 7. 1. Aa. St. 30/1 1939.
"God Pension, 13 Kr. pr. Uge, 55 Kr. pr. Md. Møbleret Værelse med Centralvarme til Leje straks, 30 Kr. pr. Md. Sct. Paulsgade 7 a, 2" Aa. St. 20/11 1937. Priserne lidt i overkanten for tiden.

11 "Et nyt Pensionat aabnes 1. Jan. for Handels- og Kontorfolk. E. M. Grønning. Paulsgade 11, 2." Aa. St. 10/12 1922.

Sct. Pauls Plads

2. ** "Skolehjemmet" 1. Kl. Pension. Pauls Plads 7. 2. Aa. St. 1/5 1930.*
7 "Under hyggelige og hjemlige Forhold kan enligtstillede Herrer og Damer faa gode Værelser med fuld Forplejning. H. Lunde. Pauls Plads 7, 2. Priserne er nedsat". Demokraten 17/8 1932. Desværre angives de omtalte priser ikke.

9 "Undertegnede aabner til 1. Okt. et 1. Kl.'s Pensionat paa Pauls Plads 9, 2. Sal og anbefaler sig med fuld og delvis Kost saavel som Mad ud af Huset. Erb. D. Jørgensen". Aa. St. 1/10 1934.
16 ** Fru Broaget Sct. Pauls Plads 16. 2. Kr. 60 incl. Aftenkaffe. Aa. St. 29/10 1939.*

Marselisborg Allé

24 "Den 1. Februar aabner jeg et 1. Kl.'s Pensionat. Pris 60 Kr. pr. Maaned. Frk. Christensen, Marselisborg Allé 24, 2. t. v." Aa. St. 30/1 1929.

Announcen gentages sst., s. å. 19/4, men med tilføjelsen "2 Minutters Gang fra Den jydsk Handelshøjskole". Underskrevet W. Christensen. Hun havde åbenbart forventet pensionærer fra elever dér og måske også fra (enlige) lærere. Det vides ikke, om forventningerne blev opfyldt.

Tietgens Plads

11 ** Pension med Aftenkaffe 55 Kr. mdl. Christensen, Tietgenspl. 11. St. 1h. Aa. St. 31/1 1938.*
14 ** 4-5 unge Mand kan faa god Pension. Pris 55 Kr. mdl. Rislov, Tietgens Plads 14, 3d. Aa. St. 27/4 1939*

Nr.

- Frederiks Allé
- 75 B "Pensionærer modtages. 15 Kr. ugentlig. Fr. Allé 75 B. ²Opgang Hallsti. Nielsen". Demokraten 11/6 og 21/6 1927.
- 116 "Fuld Kost 18 Kr. Frederiks Allé 116, 3. "Holberghus"". Demokraten 10/2 1922. Gentaget 20/4 sst., s. å.
- "Møbleret Værelse 15 Kr. pr. Md. Fuld Kost 17 Kr. pr. Uge, Fr. Allé 116, 3. Sal t. h." Sst. 14/1 1926. Gentaget 22/1 og 29/1 ^{5/2}sst., s. å.
- 129 A "Frederiksalles ny 1. Kl.'s Pensionat og Middagskøkken anbefales. 8-10 Herrer kan strax faa fuld Kost. 18 Kr. ugl., 70 Kr. mdl. Frederiksallé 129 A, 1." Demokraten 21/8 1925.
- Jægergaardsgade
Frederiksallé og Middagskøkken, Jægergaardsgade 14 (med spiseseddel). Aa. St. 4/12 1924
- 14 "8 Mand kan faa fuld Kost med Aftenkaffe. 18 Kr. om Ugen. Jægergaardsgade 39, 1. Sal". Demokraten 23/5 1924. Gentaget sst., s. å. 1/8.
- 39 "Fuld Pension. 20 Kr. ugl. faas. Middagsmad Kr. 1,25. Hj. af Jægergaardsgade og St. Blichersgade 1. 2. Sal t. v." Aa. St. 26/9 1921.
- Strandvejen
Strandvejens Pension anbefales. 13 Kr. pr. Uge. 55 pr. Md. Fru Honoré, Strandvejen 34, 24v." Aa. St. 27/4 1933
- 34 "Fuld Kost kan faas i privat Hjem. 55 Kr. pr. Md. Istedgade 19, 1." Demokraten 25/2 1928.
- 19 "6 Mand kan faa fuld Pension med Aftenkaffe. 18 Kr. pr. Uge. Istedgade 31, 1. Sal." Demokraten 19/6 1924. Gentages sst. 18/7 s. å.
- 31
- Helgolandsgade
- 16 "Familiepension Helgolandsgade 16. Fru H. Carré. Med Sprogstuderende tales om ønskes Engelsk, Tysk og Fransk." Aa. St. 11/11 1933. Det var altså en "åndfuld" værtinde, der ikke ville oplyse noget om så "materielle" ting som priser. Desværre vides det ikke, om der virkelig kom sprogstuderende pensionærer!
- 21 "God Kost faas for 17 Kr. pr. Uge. Helgolandsgade 21, 1. Sal". Demokraten 2/5 1922. Billigt på den tid.
- Dybbølsgade
- 16 "Nyt Pensionat, Dybbølsgade 16, 1. 14 Kr. pr. Uge, 55 Kr. pr. Maaned". Aa. St. 9/7 1932.
- Montanagade
- 25 "Kost og Logi 20 Kr. ugl. Kost 17,50 Kr. ugl. Montanagade 25, Butiken". Demokraten 3/3 1925. Annoncen gentaget sst. s. å. men Kost+Logi nu kun 70 Kr. mdl. 27/6 nedsat til 60 Kr, mdl.
- Bülowsgade
Pensionærer modtages. 14 Kr. ugl., 55 Kr. pr. Md., Bülowsgade 22, 1. Aa. St. 22/5 1936
- 22

Dannebrogsgade

11 God, prægtig Kost 15 Kr. ugl. Fru Østergaard, Dannebrogsgade 11, St. 209
Aa. St. 15/11 1930.

Nr. Valdemarsgade

44 "5 á 6 unge Mennesker kan faa god Kost. Valdemarsgade 44, St. 18 Kr. ugtl! Demokraten 29/3 1924.

Eckersbergsgade

36 "Pensionærer modtages. 14 Kr. ugentlig. Eckersbergsgade 36, 1. Sal! Demokraten 18/11 1927.

Jerichausgade

skal flyttes
en til 11
Larshaands-
gade.

"God Pension faas. 14 Kr. pr. Uge. Sørensen, Jerichausgade 11, 1." Demokraten 24/11 1927. Annoncen gentaget 26/11 sst., s. å.

Ole Rømersgade

72 "2 unge Mennesker kan faa en god og kraftig Kost. 70 Kr. mdl., 17 Kr. ugl. Ole Rømersgade 72, 1. Sal." Demokraten 30/6 1922.

"For 22 Kr. pr. Uge kan faas Kost og Logi. Ole Rømersgade 72". Sst., s. å. 20/7.

76 "Møbleret Værelse med Kost 20 Kr. pr. Uge. Ole Rømersgade 76, 1. S." Demokraten 4/6 1926.

Holbergsgade

35
17

"Nogle Kostgængere ønskes i privat Hjem. Pris 20 Kr. ugentlig. Henv. Holbergsgade Nr. 35, 2. Sal". Aa. St. 4/4 1921.

"3 Mand kan faa fuld Kost. 18 Kr. pr. Uge. Holbergsgade 1 o. G." Demokraten 8/8 1924.

Trepkasgade

5 "Fuld Pension 16 Kr. ugl. Trepkasgade 5, 4. S. t. h." Demokraten 4/2 1924.

Dernæst vender vi os, stadig i analogi med hotel- og restaura- tionstopografien, mod nord, mod Trøjborg, denne mærkelige "udflyt- terforstad" der er behandlet som sådan andetsteds.

Trøjborgvej

36 På selve Trøjborgvej er kun udtaget "Fuld Kost eller Middag fra 1. Maj. Trøjborgvej 36, 2. Sal." Aa. St. 29/4 1929. Ifølge vejviseren 1930 residerede pensionats- ejerske frk. K. Madsen her. Hun annoncerede sjældent, men havde nok andre forbindelser til at skaffe sig pensionærer. Overarkivar Finn H. Lauridsen, der spiste her som nybagt og nytilkommen student i 1941, har i "Pa tankens slot..." "Hus og hjem i Århus 1870-1940",

Nr.

1977, s. 121, givet en lidt kortfattet beskrivelse af hende. Pensionatet var baseret på studenter, seminarister o. a. Hun var lille og bar skrabet "højskolefrisur"! Det med højskolen var nok ikke så dårligt ramt endda, da Grundtvig hang på væggen. Nok så interessant for denne analyse er, at hun - stadig efter EHL - forlangte 60 kr. pr. måned for fuld kost. Det var ikke mindre end 13 kr. under gennemsnitsprisen i dette 2. besættelsesår! Det blev hun nok ikke ved med. *F.H.W. mener i øvrigt at det var vanskeligt for en tilflyttet student at blive optaget som gæst på et pensionat. De var opdagne!*

Tordenskjoldsgade

- 4 "Pensionatet Tordenskjoldsgade 4. Middagsmad (2 Retter) 1, 35 Kr." Aa. St. 8/6 1921. En identisk annonce i Demokraten 10/6 s. å. Fru Christiansens Pensionat, Tordenskjoldsgade 4, anbefales i Demokraten 17/8 og i Demokraten 18/8 1927 uden yderligere oplysninger.

Otto Rudsgade

- 98 "Trøjborgs nye Pensionat, Otto Rudsgade 98, 1, anbefaler sig med god, borgerlig Kost. Møbleret Værelse med egen Indgang til Leje

straks". Aa. St. 27/11 1928.

- 7 Barthsgade "Trøjborg Pensionat og Middagskøkken". (*Aa. St. 6/1 1940, Barthsgade 7*);

"Ugespiseseddel:

Søndag: Fedekalvesteg, Stikkelsbærfromage.

Mandag: Bøf, Budding.

Tirsdag: Forloren Kylling, Koldskaal med Fløde.

Onsdag: Grønertesuppe, Frikassé.

Torsdag: Forloren Hare, Rabarbergrød.

Fredag: Sødsuppe, farseret Blomkaal.

Lørdag: Øllebrød, Medisterpølse."

Aa. St. 10/6 1939. Annoncen giver ingen adresse, og heller ingen priser. Alligevel var sådanne kostsedler ret sjældne, så det må være berettiget at gengive den her in extenso. *Det får stå hen om denne sammensætning kan forliges med senere tiders.* *for 6/1 1940 i Aa. St.* *for 1938.* *generelt blev de mere almindelige.*

Peder Skramsgade

- 43 "Pension Trøjborg. 50 Kr. månedlig, 12 Kr. pr. Uge. Villa "Nordbo", P. Skramsgade 43." Aa. St. 26/8 1936.

"Pension Trøjborg. 45 Kr. pr. Md., 11 Kr. pr. Uge." Aa. St. 9/8 1933. Annoncen uden stedangivelse, muligvis den samme som ovf.

Nr.

Aldersrovej

- 7 "5 Minutter fra Universitetet. Store velmøblerede Værelser med Varme fra 20 til 30 Kr. mdl. Pension med Aftenkaffe 50 Kr. mdl. Stor Dagligstue med Klaver og Radio. Stor gl. Have. Villa "Ro", Aldersrovej 7". Aa. St. 30/8 1938. Annoncen gentages sst. 26/1 1935. Det var åbenbart et "kulturelt" pensionat i en af de gamle "villaer" på Aldersrovej. Få år efter blev de nedrevet og erstattet af etagebyggeri. Ejeren røbes ikke. Han har muligvis forventet livlig søgning af studenter, da universitetet havde fundet sin plads. Det vides ikke, i hver høj grad forventningen er blevet opfyldt. Dog har de senere kollegier nok taget noget af den tilstrømning.

Dronning Margrethesvej

- 31 18/1 aabnes et 1. Kl. Pensionat Dronning Margrethesvej 31. Laurits Christensen, Hovmester". Aa. St. 16/1 1930. Gentaget sst. 28/11 s. å., sst. 21/6 1931 og flere gange i årene derefter uden konkrete oplysninger. Omkring 1937 flyttede han til Niels Ebbesensvej 115, Aa. St. 20/8 1938 og derefter til Grønnegade 67, 2. Sst. 18/5 1940, jfr. ovf.

Derefter vendes opmærksomheden påny syd på.

Skolebakken

- 17 "God hjemmelavet Mad leveres. Pensionærer modtages. Middag med Kaffe 1 Kr. C. Poulsen, Skolebakken 17, 2." Aa. St. 26/11 1936. Det var den tidligere omhandlede enkefru C. Poulsens pensionat, eller rettere et af dem. Og på dette sted "kom hun i bladens" på grund af en kedelig begivenhed eller snarere begivenhedsfølge. Den gamle, tidligere så berømte politiassistent (graden svarede til den senere politikommissær) ⁽¹⁸⁶⁶⁻⁷⁹⁾ André Hauerbach havde efter sin afsked nedsat sig som sagfører og taget bopæl Skolebakken 17 i en af etagerne ovenover fru P.'s pensionat.

Men hendes pensionærer var ham åbenbart for støjende. Han havde jo i sin polititid nidkært bekæmpet al støj, uro, opløb o. l., især nytårsaften (V. J., 1968, s. 105-107), og den "moderne" ungdom har åbenbart været ham for udisciplineret. Han gik til boligretten og forsøgte at få fru Poulsen og hendes "slæng" smidt ud. Referat i Aa. St. 16/10 1936. "Det muntre Hus, Skolebakken 17". Udfaldet synes ikke refereret, men fru P. flyttede i hvert fald snart efter til Søndergade 8, 2. jfr. ovf.

"Moster Mettes" Pensionat, Skolebakken 17, 2. anbefales". Aa. St. 1/4 1937. Sst. 16/6 1938, hvor en ung pige søges. "M. M." er kendt

er kendt under samme "dæknavn" fra spiserestauranten på hjørnet af Immervad og Aagade, jfr. afsnit I. Senere på året rykkede en kaffebaren ind i stueetagen, sst. 22/8 s. å. Den fortsatte perioden ud, mens der ikke ses annoncer fra "Moster Mette" efter 1938. Meddelelserne fra kaffebaren er ganske uoplysende avertering efter kvindelig arbejdskraft.

Dermed er vi nået frem til havnekvarteret.

Skolegade

- 7 "Fru Ingeborg Skauns Pension er flyttet fra Frederiksgade 76 A til "Emilienborg" 2. Sal, Bispetorvet". Aa st. 20/11 1928. Annoncens adresse er jo åbenbar forkert, der er tale om Skolegade 7, men sådan udformet har den måske talt mere direkte til borgerne, nu da Bispetorvet for ikke så længe siden var blevet "frilagt". De senere annoncer angår alle kvindelig medhjælp og gengives ikke her. Det er i øvrigt ikke klart, hvornår hun ophørte, men
- "Pension "Emilienborg". Ny Indehaver, Fru Wigant". Aa. St. 1/9 1940.
- 9 "Fuld Pension samt Middag kan faas. Fuld Pension 80 Kr. mdl. Middag 40 Kr. Enkefru Ludvig Hansen, Skolegade 9,1." Aa. St. 19/4 1922.
- "2-3 Herrer kan faa Pension i Enkefru Ludvig Hansens Pensionat, Skolegade 9, 1." Aa. St. 26/2 1925.
- "Fru Ludvig Hansens Pensionat, Skolegade 9. Fuld Pension samt Middagsabonnement". Aa. St. 23/9 s. å. Men der er stadig ingen yderligere oplysninger, hvilket også gælder senere annoncer, hvorfor de ikke bringes. Efter 1930 ses der ikke mere derfra.
- 11 "Nyt Pensionat aabnes Dags Dato i Skolegade 11, St. God og kraftig Kost leveret. **Bentsen**". Aa. St. 7/11 1929. Ham har vi mødt ovf. i afsnit I. Ca. 1 år senere kom der rigtig restauration igen i stueetagen. *Men på 1. Sal kom et nyt pensionat for damer og herrer iflg. Aa. St. 1/11 1930, underetretet Fru Johansen, tidl. Søndergade (17).*
- 30 "Mit Pensionat anbefales til fuld eller delvis Pension. Middag 2 Retter Mad og Kaffe 1 Kr. 1 Møbl. Loftsværelse til Leje. Skolegade 30, 1. t. h." Demokraten 16/1 1930. Der er ingen ejerangivelse og ses næppe noget mere derfra.

Havnegade

- 20 "Værelse med Pension til Leje for en Herre. 110 Kr. pr. Maaned. Havnegade 20 St." Aa. St. 29/9 1921. Lidt i overkanten, kvarteret taget i betragtning.

Mindegade

- 12 "Nyt Pensionat. 16 Kr. pr. Uge. Mindegade 12". Demokraten 26/10 1927.
- "Møbl. Værelse med fuld Pension 20 Kr. ugl. Pensionatet Mindegade 12." Sst. 27/10 s. å.

Dynkarken

- 11 "Pensionatet Dynkarken 11 er til Leje". Aa. St. 19/11 1929.
Som fortalt i afsnit I havde tidligere Restaurant "Bristol" v/
Oluf Olsen haft til huse, men han flyttede 1923 til hjørnet af
Dynkarken (Sen. Mindet) og Toldbodgade, og et pensionat er åben-
bart kommet i stedet. Efter meddelelsen om dets udlejning er andre-
folk formentlig kommet til for
"Dynkarken 11. Havnens billigste Pensionat og Middagskøkken aabnes
Tirsdag 7. Jan. Værelser til Leje". Demokraten 6/1 1930. Men videre
forligger så vidt ses ikke.
- 31 "4 Mand kan faa Pension i privat Hjem. 15 Kr. ugl. Dynkarken 31,
Stuen". Demokraten 13/6 1927.

Fredensgade og Fredenstov

Tages under ét, da de nummermæssigt ligger i forlængelse af hin-
anden.

- 2 "Fuld Kost faas. 15 Kr. ugl. Fredenstov 2". Demokraten 22/2 1928.
- 9 "Damer og Herrer kan erholde 1. Kl.'s Pension i Fredensgade 9, 2.
I. W. Harder." Aa. St. 13/7 1922.
- "10 Damer og Herrer kan faa veltillavet Mad fra 16. Okt. i Pensio-
natet, Fredensgade 9. 75 Kr. mdl. for Damer, 80 Kr. Herrer".
Sst. 10/10 s. å.
- "Damer og Herrer modtages til fuld Pension. Middagsabonnenter mod-
tages. Pensionatet Fredensgade 9, 2. Anna Jensen". Aa. St. 1/12
1924.
- 19 *Dymesens Pensionat, Fredensgade 9, 1, anbefales.*
"Pensionærer modtages. Pensionatet Fredensgade 19 (lige før Østerga-
de). 17 Kr. pr. Uge. Frk. Jensen". Aa. St. 5/5 1927.
- "Marie Jensens Middagskøkken, Fredensgade 19, anbefales". Aa. St.
25/5 1935. Annoncen gentages sst. 24/8 s. å. Er det nu den samme
Jensen?
- 28 "Et nyt Pensionat aabner. Flere gode, møblerede Værelser til Leje
straks. Fredensgade 28, 2. Sal". Aa. St. 11/7 1936.
- 40 "Nye, møblerede Værelser til Leje. Fredensgade 40, 1. Nyt Pensio-
nat". Aa. St. 3/2 1927.
- "1. Kl. Pension. 13 Kr. pr. Uge. 52 Kr. pr. Md. Møbl. Værelse til
Leje med Centralvarme. Fredensgade 40, 1." Aa. St. 29/12 1935.
"God nærende Mad 14 Kr. pr. Uge. 56 Kr. pr. Md. Fredensgade 40, 1." Aa. St. 29/4 1938.
- 52 "Husk Fru Benns Pensionat Fredensgade 52 (Havehuset). Værelse til
Leje. Pension pr. Uge 15 Kr." Aa. St. 23/11 1928.
- 54 *"Pensionatet Fredensgade 54, 2. Pensionpris 75 Kr. mdl." Aa. St. 9/7 1941*
- 73 "Pension i Privathjem. 5 - 6 unge Herrer søges til Juni. 17 Kr.
ugentlig, 70 Kr. maanedlig. Frk. Brandt. Fredensgade 73." Aa. St.
17/5 1927. Huset blev nedrevet ved rutebilstationens bygning.

Nr.

Spanien

9 a

"Husk Fru Andersens Pension, Spanien 9a... (Kun Natursmør til Bordbrug)"
Aa. St. 2/3 1939.

Til slut fra det "egentlige" Århus nogle svært placerbare gader.

Klostergade

20

"Fuld Kost 20 Kr. pr. Uge. Middagsabonnement 10 Kr. ugl. Kloster-
gade 20, 3." Aa. St. 18/8 1921.

28

"Pensionatet "Folkekøkkenet", Klostergade 28. Gule Erter. Sylte
med stuede Kartoffler." Aa. St. 16/12 1941. ^{og tidligere} Vel et af de "folke-
køkkener", der blev almindelige (igen) under besættelsen.

33

God Kost fra 10 Kr. ugentlig. 7 Middage 5 Kr. Klostergade 33, St."
^{Fortsatte i bre af 1/1} Demokraten 7/1 1935. "Middagskøkkenet", Klostergade 33. Aa. St. 27/8 1938.

35-37

"Pensionat og Restauration Klostergade 37 KFUM. Fuld Kost (3 Maal-
tider) 48 Kr. pr. Md. 11,50 Kr. pr. Uge." Aa. St. 29/12 1933. KFUM-
^{KFUM's Pensionat. Klostergade 37. 70 Kr. pr. Maaned.} institutionen fortsatte i mange år derefter.

74-76

"Frø. M. Malskjørs Pensionat, ^{tidl. Stødsgade 10, flyttet til Klostergade 74-76.}
Aa. St. 4/1 1933. ^{Inlet mere desfra, jfr. ovf.}

Klosterport

5

"Fuld Pension 90 Kr. mdl. 22 Kr. ugl. S. Adolph, Klosterport 5,3."
Aa. St. 15/10 1921.

Sejrøgade - Grønningen - Teglgaardsgade

1

Pension kan faas. 55 Kr. pr. Maaned, Sejrøgade 1, 3. Sal t. v.
Hj. af Teglgaardsgade. Aa. St. 28/1 1927. Gentaget sst. 29/5 s. å.

10

Vejlegade ^{1. Kl. Pensionat. Fru Schmidt. Vejlegade 10, 3. tv.}
^{Pris 75 Kr. MdL. 18 Kr. Ugl. Aa. St. 1/2 1923.}

12

"Uhørt billigt Pensionat. 5 Herrer ønskes til fuld Kost, 55 Kr. pr.
Md. Delikatesseforretningen Vejlegade 12". Aa. St. 27/11 1927.

Chr. Wærumsgade

8

"God Pension. 60 Kr. pr. Maaned m. Aftenkaffe. Fru Hansen, Chr. Wæ-
rumsgade 8." Aa. St. 4/6 1938.

23

Odensegade
^{Skolelejer og Komodorfolk kan faa fuld Kost, 75 Kr. pr. Maaned. Odensegade 23. St. tv.}
Aa. St. 29/1 1923.

44

"Miramar", Feriepension og Rekonvalescenthjem, Dalgas Avenue 44, an-
befales". Aa. St. 4/4 1939.

"Gæster modtages endnu til Jul og Nytaar samt for længere Tid. Pen-
sion "Miramar", Dalgas Avenue 44." Aa. St. 17/12 1940. Der er ingen
priser opgivet, men stedet har nok været af de dyre. Måske har ejeren
taget navnet fra det berømte hotel på Mallorca af samme navn.

Endelig et par eksempler fra yderområdet.

Strandparken

^{Strandparken 6}
"Pension "Strandparken" 1. Kl. Pension. Værelser kan amises. Billard forefindes.
Separat Bord, Aa. St. 28/10 1936. "Strandparken" var et nyopbygget lejlighedskompleks,
der lå mellem (ligger) Høndrik Pontoppidamsgade, Strandparkvej, og Strandvej.
Prisen har nok været høj. "Subberoy" Patienter modtages. Aa. St. 27/8 1938
For første gang anføres pris Aa. St. 1/4 1941. Fuld Pension 90 Kr. mdl. Virkely: omløbende.
Det mestherede i hele perioden med almind.

Stadion Allé

14
Nr.

"1. Kl. s. Pension Stadion Allé 14. 2. Johanne Saugmann". Aa. St. 13/10 1939.
 "Studerende, Handels- og Kontortolk kan faa fuld Pension med Aftenkaffe for 66 Kr.
 pr. Md. Station Allé 14". Aa. St. 7/2 1941.

"Pensionatet "Villa Pax", Riis Skov, Rønne Allé. Kost og Værelse 110 Kr. maanedlig". Aa. St. 19/10 1926. Der har været mange annoncer sst. derfra tidligere.

"Fra 1. Novbr. er atter Værelser ledige paa "Villa Pax", Rønneallé, Riis Skov." Aa. St. 21/10 1927.

"Villa Pax", Riis Skov, 100 Kr. pr. Md." Sst. 16/11 1928.

"Frk. de Linde. "Villa Pax", Rønneallé, Riis Skov. Værelser med Pension 100 og 110 Kr. pr. Md." Sst. 24/1 1929.

"Gæster - ogsaa Reconvalescenter- modtages 15. April. Frk. H. de Linde, Vejlbj Fed." Sst. 5/4 1936.

"Pension "Gudrun", Rønne Allé, Riis Skov, v. Stranden, stor Villa". Sst. 8/7 1932.

Ingen af de 2 steder - vi er ikke engang i stand til at afgøre, om det ikke er det samme - opgiver numre på den samme vej. Prisan- givelser gælder både og, og de ligger over de gennemsnitlige.

Der appelleres til velaflagte pensionærer, hvilket ikke kan forbavse her i det såkaldte "Strandvængekvarter", hvor også Riis Skov Badehotel lå, og som også drev pensionatsvirksomhed, jfr. ovf. Da disse virksomheder prismæssigt lå så langt fra det gennemsnitlige er de holdt udenfor den følgende statistiske analyse.

B. PENSIONATSFULDKOSTPRISER statistisk belyst

Der gås derefter over til en belysning af pension - fuldkostpriserne og disses variationer i det valgte 20-år (eller 21-år). Den sidste tidsalder hvor prisfald af relativt større dimensioner kunne finde sted i den og dermed beslægtede sektorer.

Der har været visse vanskeligheder forbundet med dette arbejde. En af dem er den i al historisk forskning kendte: materialets svingende karakter, kvantitativt som kvalitativt. Nogle år har pensionaterne været meget interesserede i at opgive deres priser, andre ikke. Der kan iagttages en voksende uvilje herimod i 2. halvdel af tidsfølgen, jfr. ndf. Udtagelsen er her som tidligere ikke total, men selektiv. Den nærmer sig dog det "toer tale" i de tilfælde, materialet er meget ringe. I alt er ca. 300 avertissementer lagt til grund, betydeligt flere end de godt 200 gadenumre, men det er selvfølgelig fordi pensionaterne hyppigt "overlever" i flere år. Det er i øvrigt umuligt på baggrund af det benyttede avismateriale at udsige, hvor mange pensionater og pensionatlignende virksomheder - der jo også kunne være fordækte -, der var i Århus år for år. Et gæt på omkring 200 synes ikke urimeligt. Det er for resten også systematisk uklart, hvornår der er tale om et nyt pensionat og hvornår en fortsættelse af et tidligere,

når ejerforholdet ikke kendes. Hvad man end vil sige om disse drillerier, må man vel erkende, at byen var godt dækket med disse institutioner.

En anden vanskelighed er af metodologisk-statistisk art. Hvis ikke udredningen om priserne skal blive rene "case-studies" således som for restaurationsprisernes vedkommende, jfr. ndf., må man gå den besværlige vej med udregning af en gennemsnitsfuldkostpris år for år. De enkelte middagspriser har ikke kunnet indpasses i denne analyse. En "opmærksom" læser vil i øvrigt kunne udlede en hel del om variationerne i tiden alene ved studiet af det topografiske delafsnit, omend nok med noget besvær.

Et aritmetisk gennemsnit (de øvrige kan lades ude af betragtning her) klæber der imidlertid nogle ubehagelige sider ved, hvor nyttigt det end kan være. En af dem er, at man kommer frem til et tal, der ikke har nogen eksistens i "sansernes verden" eller "virkeligheden"! det er desværre en indvending, der kan rettes mod flere af de beregnede fuldkostpriser. Denne kalamitet skyldes vel hovedsageligt den menneskelige "kærlighed til de runde tal". Den er imidlertid ikke lige udbredt overalt. På ugebasis er den tilsyneladende mindst fremherskende, måske fordi tallene her er små, på månedsbasis langt mere, og desværre er de fleste fuldkostpriser opgivet som førstnævnte. Hvor det er tilfældet er en simpel 4 gange regel anvendt som ovenfor anført, hvorved det "fiktive" tal kommer frem og går igen i gennemsnitsberegningen. En udvej herfra er forsøgt, jfr. ndf.

Værre er (næsten), at det aritmetiske gennemsnit kan blive urimeligt (i statistiksprog "insignifikant"), fordi spredningen omkring det er for stor (det har selvfølgelig også noget at gøre med det lige anførte). Og endelig er der også ubehag til stede, hvis antallet af individuelle tal er lovlig lille som også i visse tilfælde ndf.

Med disse advarsler in mente gås der så over til den successivtalmæssige kronologiske udvikling.

I 1921 er udtaget 18 annoncer, hvori priserne for fuld kost svingede fra 100 kr. mdl. til 75 uden nogen særlig ophobning (modalværdi); der var dog 6 ensartede på 80 kr. mdl. 1921 var endnu i den "dyre" tid; der var mange, det endnu ikke var gået op for, at tiderne havde forandret sig drastisk. Gennemsnitsprisen blev 86 kr. (der måske skulle reguleres til 85). Det er det højeste tal i perioden, jfr. ndf. Der kan konstateres (jfr. bilaget) en svagt nedadgående tendens gennem året.

For 1922's vedkommende er det karakteristisk, at prisangivelserne er langt mere talrige end i noget senere år. Der er udtaget 55 i alt fra de 2 dagspresseblade, hvilket måske kan tolkes således, at en alvorlig pris- konkurrence er blevet sat ind. Herimod taler ganske vist, at prisudsvingene

ikke er så store som i forrige år. 85-65. Men det strider nu heller ikke mod "frikonkurrenceteorien". Det månedlige gennemsnit blev 74 kr., altså et betydeligt fald.

I 1923 fortsatte faldet.

Der er $\ominus$ udtaget 30 annoncer med gennemsnit på 70 kr. Spændvidde 80-60 uden karakteristisk ophobning

1924 er udbudspriserne i alt 25. Spændvidden går fra 80 kr. (en enkelt) til 64 (16 kr. ugl.) med ophobning på 72 kr. (18 kr. ugl.). Gennemsnittet bliver 74, ^{der dog skulle blive ganske forbigående} en ikke helt ubetydelig prisstigning.

1925 tegner sig for 15 meddelelser med spredning 80 til 60 kr. mdl. med ophobning (8) på kr. 70,- Gennemsnittet blev dog kr. 71, nok et ganske urealistisk tal, der dog viser strømpilen.

I 1926 kom priserne "på bordet" igen. 36 udtagne. Variationsbredden 80-56, altså større end i de foregående år og næsten lige så stor som 1921. Ophobning (12) på 68 kr. (17 Kr. ugl.). Gennemsnit blev 67 kr., hvorom det ovf. sagte også gælder.

I 1927 er udvalget næsten lige så mange, 34; den faldende tendens er efterhånden klart erkendbar. Højeste pris 70 kr., laveste 55 mdl. Intervallet er igen indsnævret, og der er ingen klar ophobning. Gennemsnit 62 kr. Det er imidlertid et nærliggende spørgsmål, om vi ikke allerede har nået et bundpunkt for lidt længere tid, jfr. den ndf. anførte udjævnede kurve.

I 1928 er prisangivelserne faldet lidt. Udtaget er 26. Højeste og laveste er hhv. 66 og 52. 2 på 80 kr. er udskudt, fordi de ville forrykke gennemsnittet urimeligt (jfr. ovf.). Det blev 58 kr.

Men fra dette år skete en drastisk forandring i pensionaternes averteringspolitik, hvis man kan kalde det sådan, idet pristilbuddene næsten forsvandt fra annoncerne, der blev til rene markeringer og "anbefalinger", hyppigt uden ejerangivelse. Om det skyldes "kollegial aftale" (som nogle få altså stadig brød!) for at begrænse "ødelæggende priskonkurrence", eller det bare gav sig selv som upassende, får stå hen. Det er i den forbindelse værd at bemærke, at selve pensions- og værelsesannoncernes antal ikke er gået tilbage, jfr. Aa. St. 29/4 1932. Omkring slutningen af 1930'erne og begyndelsen af 1940'erne begynder et helt andet træk at blive hyppigt, nemlig "ugeseddelspredningen". Se ovf. Trøjborgs Pensionat og Middagskøkken, Barthsgade 7. Flere fulgte efter.

I 1929 giver annoncer fra 10 pensionater et gennemsnit på 60 Kr., en lille, næppe signifikant, stigning i forhold til året før. Dette årsgennemsnit er måske nok mere "ægte" end nogen af de andre, fordi 7 af de 10 priser var på dette tal. Sammenfald af gennemsnits- og typetal. I 1930 med

Tabel 1 Gennemsnitlig kostpris og
leveomkostningsindeks 1921-41

År	Gns. pris	Udjævnet	Leveomkost.-
	Kr.	gnspris	indeks
		Kr.	%
1921	86,-	85,-	144
1922	74,-	75,-	121
1923	70,-	70,-	124
1924	74,-	75,-	130
1925	71,-	70,-	133
1926	67,-	65,-	112
1927	62,-	60,-	107
1928	58,-	60,-	107
1929	60,-	60,-	105
1930	60,-	60,-	100
1931	58,-	60,-	93
1932	49,-	50,-	93
1933	46,-	45,-	97
1934	51,-	50,-	101
1935	47,-	45,-	105
1936	49,-	50,-	105
1937	50,-	50,-	109
1938	56,-	55,-	110
1939	58,-	60,-	111
1940	64,-	65,-	141
1941	73,-	75,-	167

Nu består den sidste tabel jo kun af forholds- eller indekstal, og for at gøre sammenligningen mere anskuelig er her vedføjet et diagram (1), der ud fra 2 forskellige ordinatorer viser overensstemmelsen eller den manglende sådan af de 3 rækker. Der er relativ god samklang i tidsrummets første halvdel indtil ca. 1930-31, omend med lidt tidsmæssig forskydning af "toppene" og "dalene".

Noget anderledes er det med tiden derefter. De generelle priser når et bundpunkt i 1931-32, men så følger en næsten jævn, omend beskedent, stigning 1930'erne ud. En sådan ses ikke for de århusianske fuldkostpensionatspriser, her er der nærmest konstant til og med 1937 (omkring 50 kr., det lille "hop" i 1934 kan der formentlig ses bort fra).

Årsagerne kan ikke konstateres, materialet er som sagt "tyndt", måske har den indbyrdes uigennemskuelige konkurrence alligevel været stærk, så aftalpriser har måttet sættes lavt, og måske har pensionaternes afhængighed af landbrugsvarer haft noget at sige. Til allersidst i den valgte periode ber forskellen helt løbsk! Prisniveauindekset for 1941 overskrider begyndelsesårets (1921) med over 20 points, mens pensionatspriserne med 74 (75) kr. pr. md. er langt fra 1921's 86! Men spekulationer herover vil føre ind på en række sideemner, ikke mindst hele priskontrollens og maksimalpriserne effektivitet og hensigtsmæssighed, hvorfor de må forbigås.

Der kan næppe nås længere på dette grundlag i analysen af pensionatspriser i Århus. Et andet spørgsmål, der nok interesserer den store offentlighed langt mere, er: Hvad kostede det pensionærerne at få sin hovedsagelige føde i et pensionat i form af indhug i den månedlige indkomst. Sagt mere "folkeligt": "Hvor dyrt var det at være pensionær"? Desværre kan der sikkert ikke gives noget fyldestgørende svar herpå. Lønstatistikken på landsplan

Diagram 1

Indeks for pristal.
1930 = 100

—•— gms. mdl. pensiomatskisttilskud
- - - generelt prisindeks. 1930 = 100

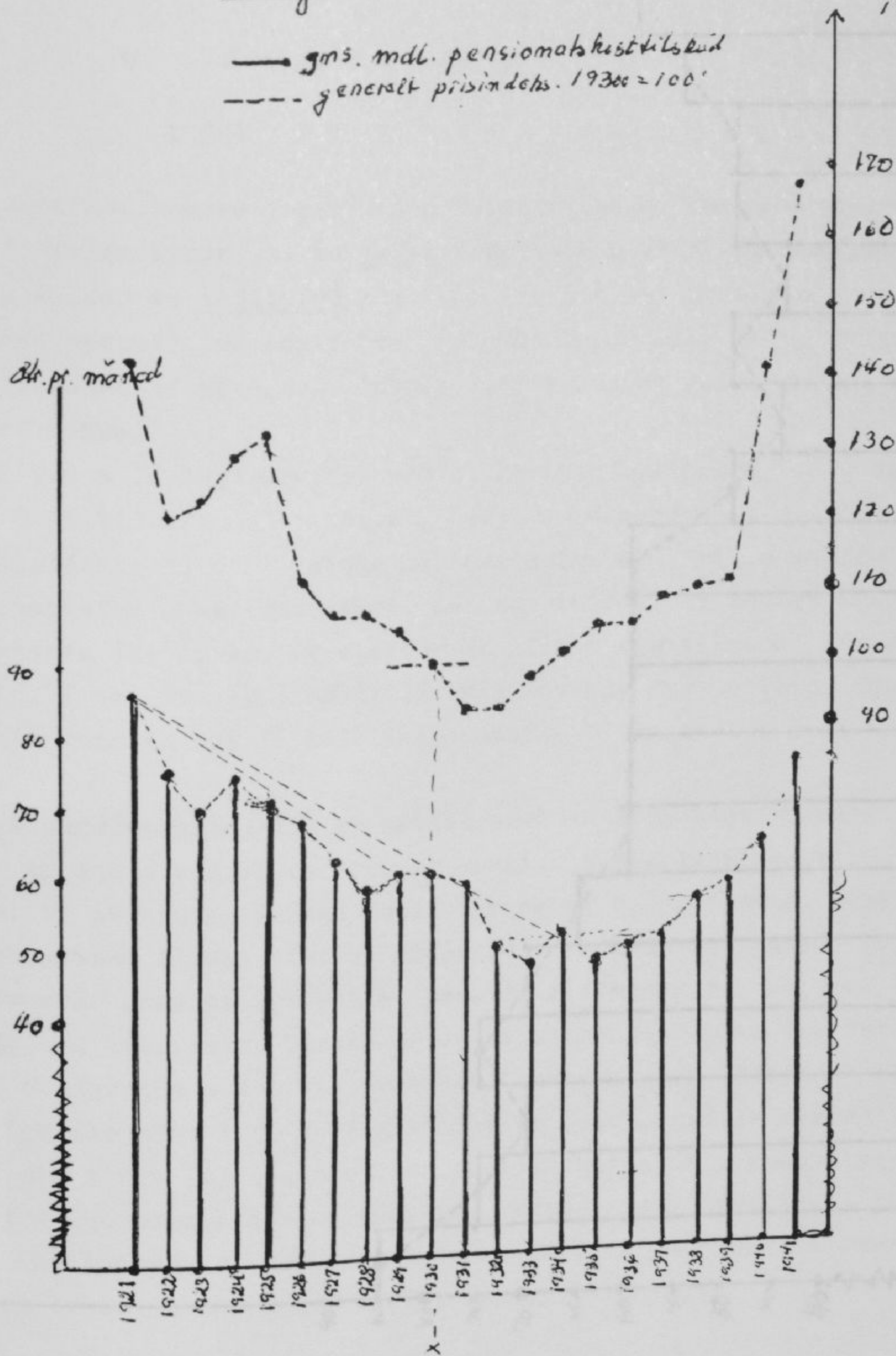
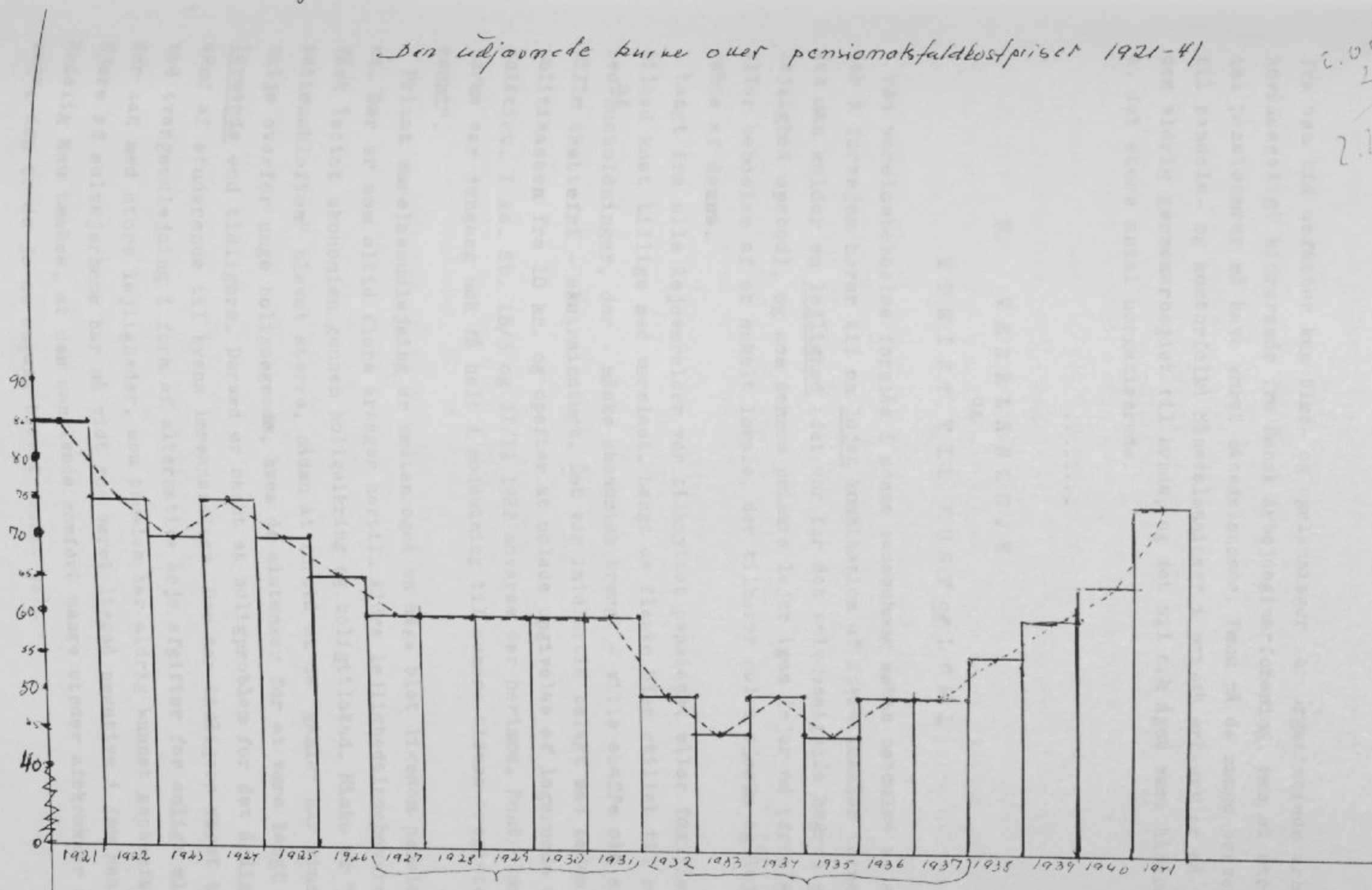

Diagram 2

Den udjævnte kurve over pensjonsfaldkostpriser 1921-41

2.000
267
2.267

fra den tid omfatter kun time- og ugelønninger for organiserede arbejdere, hovedsageligt hidrørende fra Dansk Arbejdsgiverforening, men et stort antal pensionærer må have været månedslønnede. Tænk på de mange henvendelser til handels- og kontorfolk! Månedslønninger i privat erhverv er så vidt vides aldrig gennemarbejdet til bunds, og det vil nok ågså være håbløst p. g. a. det store antal uorganiserede.

.....

B. VÆRELSELEJE

og

UDGIFT TIL KOST og LOGI

Ved værelsebeboelse forstås i denne sammenhæng enten beboelse af et lokale, der i forvejen hører til en lejet kombination af flere lokaler (stuer);¹ den man kalder en lejlighed (det var før det selvmodsigende begreb ejerlejlighed opstod), og som dennes primære lejer igen lejer ud (fremleje), eller beboelse af et enkelt lokale, der tilhører selve ejer og er lejet direkte af denne.

Langt fra alle lejeværelser var tilknyttet pensionat eller familier, der tilbød kost tillige med værelset. Langt de fleste blev stillet til rådighed ^{af} husholdninger, der - måske økonomisk trængt - ville skaffe sig en lille skattefri - ekstraindtægt. Det var imidlertid belagt med bødestraf til politikassen fra 10 kr. og opefter at udlade opgivelse af logerende til politiet. I Aa. St. 18/3 og 11/11 1922 advares der herimod. Kontrolmulighederne var dengang nok få helt i modsætning til senere tiders "registertyranni".

Privat værelsesudlejning er næsten også en saga blot ligesom pensionaterne. Der er som altid flere årsager hertil. Ældre lejlighedsindehavere har fået lettet økonomien gennem boligsikring og boligtilskud. Måske er "generationskløften" blevet større, sådan at forstå at de "gamle" har mindre velvilje overfor unge boligsøgende, hvem de mistænker for at være langt mere larmende end tidligere. Derved er skabt et boligproblem for det årlige tilskud af studerende til byens læreanstalter. Der har tidligere været truet med tvangsudlejning i form af alternative høje afgifter for enlige ældre, der sad med store lejligheder, men truslen har aldrig kunnet gennemføres. Ejere af selvejerhuse har så vidt ses været ligeså negative i den henseende. Endelig kan tænkes, at den manglende komfort mange steder afskrækker de unge, den er de jo nu engang blevet vænnet til.

Værelserne var enten møblerede eller tomme. Førstnævnte var nok, i hvert fald i begyndelsen, de hyppigste; indflyttere til værelser var nok mere tomhændede dengang. Det gav selvfølgelig en forskel i lejen, der imidlertid er umulig at følge eller i hvert fald udtrykke i noget klart forhold. Her er kun de møblerede omhandlet.

Kvaliteten har selvfølgelig været uhyre svingende. Nogle gange fortælles i annoncen om "udenomsfaciliteter", som skulle gøre værelset mere tiltrækkende og betinge en højere leje end ellers. Disse betragtes alle som selvfølgeligheder i "vore" dage. Som eksempler kan nævnes "Egen Indgang", "Centralvarme", "elektrisk Lys", "Adgang til WC og Vaskekumme", "do. til koldt og varmt Bad", "do til Tekøkken og Telefon". det var i den tidsalder, centralvarme fra et fyr i selve ejendommen - fjernvarme fandtes kun ganske enkelte steder - slog igennem. Det gik langsomt, og enkelte avertissemneter måtte nøjes med at annoncere om kakkelovn! Som et kuriosum kan nævnes begrebet "overværelse", der forekommer jævnligt, og som (egen erfaring) kun dækkede over et pænere loftsdo. Var det mon et specielt århusiansk fænomen?

Der skal ikke gås videre ind på dette emne, der strengt taget falder udenfor hovedsigtet med denne fremstilling. Herudfra kan imidlertid gives en slags - omend lemfældig - oplysning om den samlede bolig- og kostudgift pr. tidsenhed for pensionærer, der enten boede i et af pensionatets lejeværelser eller udenfor dette.

Summen af værelselejen og ^{kostprisen} pr. måned skulle give det omtalte månedstal og ganget med 12 årstallet, år for år, omregnet til gennemsnit. Det er en meget besværlig affære m. h. t. værelserne, langt mere tungt end for kostprisernes vedkommende. Ejendommeligt nok samler lejerne sig trods kraftige relative spredninger omkring 20 kr. månedlig år for år. Regnestykket kan derfor på baggrund af omkring 160 averteringer udføres på den måde, at der for på baggrund af omkring 160 averteringer udføres på den måde, at der til den gennemsnitlige kostpris lægges kr. 20, og denne sum multipliceres med 12 for at få den årlige udgift. Det er nemlig den, der har interesse for nædennævnte sammenligning. En kontrolregning viser, at afvigelsen fra den mere komplicerede metode i reglen kun udgør få % i vekslende retning. Det skal lige igen nævnes, at helt urealistiske lejetal, der ville forvråde gennemsnittet er udeladt. ^{x)}

Vedføjede ^{tabel} viser så forløbet. Det har p. g. a. det faste lejetal næppe nogen mening at tegne kurve her, den vil jo få samme form som kostkurven. Imidlertid er samtidig opstillet en tabel over årlige udgifter til kost + logi ^{hovedstaden} København for at bekræfte eller afkræfte en påstand om, at samme var (væsentligt) dyrere end "provinsen" i så henseende.

x) Til Finn H. Lauridsens oplysning om pensionærpris på Trøjborg i "Hus og hjem i Århus" 1977, s. 12ff. lægges hans information om et værelse på Ridderskovej 17 på 8 m², der kostede 24 kr. md. Nok i overkanten, da værelset var umeburet.

Tabel 2 Årlig udgift til kost + logi i pensionat i hhv. Århus og København 1921-41

<u>År</u>	<u>Århus</u> Kr.	<u>København.</u> Kr.	<u>Forskel</u> Kr.	<u>Forskel i %</u> <u>ud fra Å</u>
1921	1.272	1.500	228	18
1922	1.120	1.500	380	34
1923	1.056	1.500	444	42
1924	1.128	1.300	172	15
1925	1.092	1.550	458	42
1926	1.044	1.200	156	15
1927	984	1.200	216	22
1928	936	1.200	268	28
1929	960	1.100	140	15
1930	960	1.100	140	15
1931	936	1.100	164	18
1932	828	1.100	272	33
1933	792	1.100	308	39
1934	876	1.100	224	26
1935	804	1.100	296	37
1936	816	1.100	272	33
1937	840	1.200	360	43
1938	900	1.200	300	33
1939	960	1.550	590	38
1940 ^{x)}	1.044	1.550	506	48
1941	1.128	1.700	572	51

De fleste vil nok sige ubetinget Ja! Andre har betvivlet påstandens rigtighed og har hævdet, omend på andre områder, at "dyrheden" rundt regnet var den samme. Pensionatsundersøgelser er ikke blevet systematisk udarbejdet, og dog. Næsten ved et tilfælde faldt jeg over en, der dog var blevet udarbejdet til et helt andet formål. Den forekommer i professor, dr. ocon. Holger Gads doktorafhandling Befolknings- og arbejdskraftsproblemer i dansk landbrug (II), 1954.

Gad interesserer sig bl. a. for en sammenligning mellem landbrugets (egne) udgifter til arbejdskraft i kost og logi på stedet og den årlige udgift for samme i et københavnsk pensionat. I tabel 25, s. 58 opgøres dette problem i 2 talrækker gående fra 1910 til 1956, hvoraf vi jo kun interesserer os for årene 1921-41. Selvfølgelig var det langt billigere for landmændene at lade arbejdskraften bo og spise på gårdene, end hvis de skulle have betalt for medhjælpernes ophold i en by (København er nok et dårligt

x) en nærmere beregning over 43 varelsesannoncer i 1940 giver dog en gennemsnitsmånedsløn på knap 22 kr. Med en udgift gennemsnitligt på 65 bliver årsudgiften nu 1044 og forskellen 506 : % 48.

valgt sted, men der var vel næppe kilder andre steder) og yderligere give dem kontant løn. Det er næsten for banalt, men sligt optræder hyppigt i økonomiske analyser under det, der benævnes "opportunity cost" eller alternative omkostningsanalyser, hvilket ikke kan drøftes her.

Gads kilde er angiveligt studenterhåndbøgerne fra Københavns Universitet 1910-56. Den er nok noget tvivlsom, man kan dårligt tænke sig, at der har ligget en særlig dybtgående undersøgelse bagved i Københavns vel næsten utallige pensionater og private pensioner. Resultatet er også blevet, at der kun er meget få og "hopmæssige" variationer i hele hundreder (et enkelt i 50) i den årlige pensionatsudgift i vor periode. Der er nogle uoverensstemmelser i op- og nedgangene Århus- og Københavnertallene imellem i årene til og med 1926. Herefter holdes niveauet på 1200 kr. dér til og med 1928, hvorefter et langt stabilt stade på 1100 kr. fastholdes indtil og med 1936. I det følgende ses konstant stigning med først et stort hop til 1550 1939-40 og til sidst et lidt mindre til 1700 i 1941.

Århus tallene er mere svingende. Det er behandlet ovf. Forskellen mellem de 2 søjler er trukket ud i en tredje, og denne differens er "gunstig" for Århus i alle årene men med lidt forskellig styrke. Navnlig i de sidste 3 år, hvor stigning slet ikke var af samme dimension her. I sidste søjle er så beregnet den procentvise forskel målt på Århus tallene, der må fortolkes som den procentmæssige forhøjelse af udgifterne, der ville være nødvendig ved en opgivelse af eksistensen her i byen til fordel for København, "alt andet lige" som det heder i den økonomiske jargon. Forskellene er formentlig for, men synes dog forsigtigt fortolket at indicere, at det var ^{i hvert fald} en ca. 15-25 % ^{billigere} at leve i Århus end i København under de vilkår, f. eks. som student.

C. Ø L O G S P I R I T U O S A P Å R E S T A U R A N T O G S A M - M E S P R I S E R

Det er et emne, der nok kan tænkes at vække nysgerrighed hos senere generationer 50-70 år senere. "Var det ikke fantastisk billigt at gå på restaurant dengang"? "Da kunne man vistnok få sig en billig brandert".

Rent bortset fra det til priserne samørende indtægtsniveau, der som sagt ikke kan drøftes i dette værk, må man vist erkende, at de "rigtig" billige tider, hvad den slags angår, ligger betydeligt længere tilbage i tiden, i hvert fald inden 1. verdenskrig da de store afgifter blev lovfæstet. Selv om man imidlertid foretager en analyse i den hensigt at få dybere indsigt i disse priser, vil resultatet kun belyse detailniveauet (Statistiske Efter-

ikke-smagsstofftilsatte art ("Apollinaris") blev hældt oveni. Hvor meget "brusevand", der skulle tilsættes på restauration, bestemte gæsten selv, men han skulle betale for hele flasken. I tiden før den behandlede var denne tilsætning efter "ældre" personers udsagn vistnok gratis, og opskænkningen af den koncentrerede spiritus kunne foretages af konsumenten selv under fast pris indenfor visse ret vide rammer. Ved "vor tids" begyndelse var der imidlertid indført standardmålebægre på restauranterne, så de "gyldne" tider var for steds forbi. Men så kan man spørge m. h. t. denne annonce: "Hvad betyder så en stor sjus"? Det skal lige tilføjes, at den danske Akvavit af kendere ikke ansås værdig til at blive udskænket i en sjus. I restaurationsverdenen ~~fik~~ snaps med vand den noget nedsættende betegnelse en "skraldemandssjus", senere en "flyver". Snapsen hørte nu engang hjemme (og det gør den vel stadig?) ved det private "kolde bord".

Sjusserne forblev altså et trækplaster, som restauratørerne kunne udnytte i deres prispolitik igennem vor periode. Nu er de, omend ikke forsvundet, nærmest gået i glemsel!

Gæsten på Café "Prémier" 1923 skulle altså betale 45 Øre + 15 % = 52 Øre for bajeren og 75 Øre + 15 % for sjussen = 87 Øre. Sådanne beløb er nok aldrig blevet erlagt rent faktisk. Man "runder altid af og opad" sådant et sted, hvilken proces yderligere lettes, hvis der købes mere og i forbindelse med andet.

3 år senere kan fremdrages en annonce fra Café "Bropalæ", Sct. Clemens Torv 17, Aa. St. 13/9 1926, hvori der averteres om en Special Whisky-Soda til 85 Øre. Altså efter den tids målestok betydeligt dyrere end hos Café "Premier" 3 år før og nu endda på den nedadgående prisgren. Muligvis fordi "Bropalæ" skulle have et mere "mondænt" præg, jfr. ovf.

I en omtrent samtidig annonce sst. 29/8 s. å. reklamerer Café "Bernina", Søndergade 30, 1. ^{med} Original Sjus og The-Punsch..... 1 Kr.
og Øl, Kaffe og The..... 0,45 Kr.

Her gøres samtidig opmærksom på i annoncen, at priserne er nedsatte. Sligt Ber gøres samtidig opmærksom på i annoncen, at priserne er nedsatte. Sligt skal man måske ikke tage så alvorligt. Hvor mange prisnedsættelser i den øvrige vareverden er reelle? Men der er i hvert fald "sjusprismæssigt" en betydelig afstand fra det ikke langt fra beliggende "Bropalæ", og der er vel næppe nogen grund til at tro, at deres omkostningsgrundlag kan have været særligt forskelligt ejheller at "Bernina" skulle have været mere "mondæn" end "Bropalæ"!

Ordet "original" virker mærkeligt. Fandtes der på dét tidspunkt, 1926, længe efter 1. verdenskrigs ophør, også "forskåret" whisky, d. v. s. whisky blandet med vinsprit som under 2. verdenskrig? Og hvad forstås ved "the-punsch"? Dækker "original" også den? Måske betyder det te med rom, hvilket

vist i endnu ældre tider hed "The-russe" men i hvilke mængser? Efter måle-
glas? Fra andet steds, men ikke i annoncer i denne fremstilling, kendes
"kaffe-punsch", der blot betød 1 kop kaffe med en dansk snaps i, og som
vistnok var mere udbredt på landet.

Annoncen fortæller videre, at øl, kaffe og the står til samme pris, 45
øre; for førstnævntes vedkommende altså på samme niveau som for 3 år siden
i restaurant "Premier". Ingen stigning men sandelig heller ikke nogen ned-
sættelse i takt med det generelle prisniveau! Ligestillingen mellem øl,
kaffe og te kan måske også forekomme ejendommelig for en senere tid, men
der har vel været tale om en kande og ikke en kop, uden at forholdet mellem
disse er klart.

"Skipperhuset", Havnegade 28, annoncerede i Aa. St. 23/8 1927, altså 1
år senere: "Øl 45 øre, Snaps 45 øre. Fra dette "ydmyge havnepaulun" havde
det næppe nogen mening at bekendtgøre noget om sjuspriser. Det var ikke
stedet for den slags. Igen står vi på samme "ølniveau" som 4 år tidligere,
mens snaps slet ikke har været fremme i de tidligere annoncer.

Ølpriserne var også "i focus" andet steds. Nemlig i Aarhus Hotelvært- og
Beværterforening fra 1881. Der havde åbenbart eksisteret en (ikke for of-
fentligheden oplyst) prisaftale vedrørende øl tidligere, men på den ekstra-
ordinære generalforsamling 2/3 1926 foreslog formanden, J. Rasmussen, "Pres-
sejernet", at ølprisen blev gjort helt fri, da man ellers måtte frygte ud-
meldelse af mange medlemmer. Det må her tilføjes, at en ikke ringe del af
de århusianske restauratører slet ikke var medlemmer af nogen af de 2 or-
ganisationer og dermed af Centralforeningen. Forslaget blev sat under af-
stemning og faldt med 17 ja-, 18 nejstemmer og 1 blank stemmeseddel. På
en ny ekstraordinær generalforsamling, hvis tidspunkt ikke oplyses, blev
forslaget fremsat igen, denne gang med den trusel, at hvis det ikke blev
vedtaget nu, ville samtlige medlemmer af bestyrelsen nedlægge deres manda-
ter. Bestyrelsen forelagde imidlertid et subsidiært forslag til en (bund)
pris på 50 øre incl. (restaurations)skat. Dette sidste forslag blev ved-
taget, mens den frie ølpris blev endnu kraftigere forkastet denne gang
med 27 nejstemmer mod 5 ja- og 4 blanke. Reelt fortsatte prisaftalen alt-
så! (Oluf Arndal, anf. værk, s. 32-33.^x "Skipperhuset" overholdt tilsynela-
dende ikke overenskomsten, men den daværende indehaver Oscar Wachsmut,
der ikke kendes hos Th. Adamsen, har formentlig været uorganiseret.
(Th. Adamsen II, 1938, s. 379-388).

Den sidste i dette værk optagne annonce om flaskeøl er fra Café "Hjørnet",
Frederiksgade 68. Aarhusposten 29/6 1934: "Rullende Frokost. Øl Kr. 0,45.
Kaffe Kr. 0,45. Spiritus til Vinstuepriser" Intet har tilsyneladende foran-

^x Stemmer ikke ganske med meddelelsen i Demokraten 3/3 s. a., hvorefter 1881-foreningen
nedsatte prisen til 48 øre + (restaurations)skat.

dret sig siden 1923. Restaurationen blev dengang drevet af en bestyrer, så medlemskab af en organisation er vanskeligt konstaterbart. Th. Adamsen giver ingen oplysning, og der er ikke trykt noget om foreningen af 1881 siden 1931 af Oluf Arndal. ^(se dog ndf.) Jubilæumsskriftet fra 1903-foreningen fra 1978 er helt uoplysende om sligt. Rent bortset herfra var den økonomiske situation en helt anden, priserne lå generelt set betydeligt lavere, og en bundgrænse på 50 øre ville sandsynligvis have været helt umulig at få overholdt. Man må snarere forundre sig over, at prisen ikke er lavere. Spiritus til "vinstuepriser" er ret dunkelt! Det er indres stadig, at prisen ikke er netto for forbrugeren.

Der var jo og er fremdeles en anden slags øl på restauranter, nemlig det såkaldte "fadøl". Uden at gå ind på mig ukendte tekniske detaljer er det karakteristiske ved det, at det ikke findes aftappet på flasker fra bryggeriet, men tappes på selve restaurationen fra en fra bryggeriet leveret tønne, et fad i bryggersproget, ned i et glas. Der er mange ølforbrugere, der foretrækker det fremfor flaskeøl, angiveligt fordi det påstås at være mere "friskt", men om smagen kan som bekendt ikke diskuteres. Alkoholprocenten er vistnok den samme som i almindeligt pilsnerøl på flaske.

Mange restaurationer foretrak imidlertid at handle med fadøl, men annoncerne herom er også sparsomme med priser. Dertil kommer, at den udskænkede mængde hyppigt ikke opgives heller. Tilbuddet er ofte i forbindelse med mad.

Aa. St. ¹⁹²⁸ 24/3 om Café "Osborne", Guldsmedgade 21: "3 Stk. varme Pølser med Rundstykke 50 Øre. Frisk Fadøl 25 Øre". Her vi langt henne i prisfaldet, og prisen er tilsyneladende også næsten halveret i forhold til 1923, men hvor meget var der i glasset i forhold til flasken?

"Bocken", Aarhusposten 17/7 1929: "Byens bedste Strøgrørestaurant. Øl fra Fad 30 og 40 Øre". I dette tilfælde må der have været en mængdeforskel, der ikke angives. Så der kan ikke "funderes over", hvilket krus der var relativt billigst.

I Demokraten 5/9 1931 annonceredes fra "Regina": "Hele Dagen Stort Krus Fadøl 55 Øre, Lille 40 Øre, Kaffe 50 Øre". Her foreligger en kraftig overpris i forhold til de tidligere eksempler baseret på virksomhedens "eksklusivitet". Der kan umuligt være tale om en tilsvarende kvalitetsforskel. Mængderne fremgår stadig ikke.

I 1933 åbnede som fortalt "Funkis-Bar" i "Koncertpalæets" stueetage i Kannikegade. Den annoncerede i Aa. St. 29/11 1934: "Pølser, Øl, Rundstykke 90 Øre". Denne kombination er det selvfølgelig umuligt at opløse. Det er ikke til at se, om der er tale om flaske- eller fadøl, ej heller i sidste tilfælde om sammes kvantitet og kvalitet. I Demokraten 24/11 1934 averteres ligeledes med en ejendommelig blanding: "Eisbein med Ablepurré, Gemyse og 1 Krus Øl. Kr. 1,75". Næsten dobbelt så dyrt som ovf. men stadig uden videre

information om øllet.

26/11 1936 bekendtgjordes i Aa. St. om "Funkis Bar": "Støvle-øl", nok til 4 Personer. 2,50 Kr." "Støvle" henviser til en lejlighedsvis på restauranter og barer anvendt hul glasfigur af støvleform, hvori øllet hældes ned. Den er formentlig helt gået af brug nu (1990'erne). Prisen ville svare til 62 1/2 øre pr. "portion", der ikke kan gennemskues nærmere.

Det ses af disse, ganske vist få, eksempler, hvor vanskeligt, nærmest umuligt, det er at sige noget om prislejet for restaurationsøl til den endelige forbruger i perioden, og det gælder formentlig fremdeles. En "høkerbajer" kostede derimod hos købmanden 25-30 øre.

Det forlød i Aa. St. 22/6 1932: "Øl og Kaffe bliver dyrere på Restauranter. Antagelig vil en Pilsner paa de store Restauranter med Orkester og Solistoptræden komme til at koste 55-60 øre". Desværre siger det ikke så meget for "middelklassen"! Men det er ganske morsomt at notere en sådan udtalelse i depressionens og prisfaldets bund. 24/11 så. sst.: "Ølsalget er dalet med 20%". Det er helt på tværs af, hvad man lærer i begynderøkonomi, men ræsonnementet har vel været, at priserne måtte sættes op for at holde omsætningen, når salget gik ned. Forlade erhvervet var man jo ikke meget for, jfr. ovf. 5 år senere forkyndte Aa. St. igen 13/5 1937: "Restauranterne i Aarhus forhøjer ølpriserne. Foreningen af 1881 forventer, at Størsteparten af dens Medlemmer vil forhøje Prisen fra 50 til 55 øre. Foreningen af 1903 vil tage Øl- og andre Priser op til Drøftelse".^{*)}

Til sammenligning kan kastes et lille glimt ind i den illegale restaurationsverden, de såkaldte smugkroer. Det var en "underverden", som optog sindene meget dengang. Ustandseligt blev der stormet smugkroer, så man skulle tro, at det var en af politiets vigtigste funktioner. "Værterne" blev idømt store bøder, som de vel aldrig fik betalt, og fortsatte friskt alligevel. De var et vigtigt argument i de legale restauratørers kamp for at få åbningstiden forlænget udover den famøse kl. 23, uden at det dog lykkedes dem. Vi giver her 2 eksempler for at belyse priser. Aarhusposten 21/4 1936: "Politiet lukker en Smugkro i Nygade 24. En Gæst anmeldte, fordi han var blevet afkrævet 75 øre for en Bajer". Anmeldelserne kom jævnligt fra fortrydende gæster, der ganske vist selv fik bødestraf. Demokraten 3/5 1937: "Politiet anholder undsluppen Smugkrovært. En Bajer kostede 1 Kr." Denne forskel kunne tyde på, at der var sket en reel prisforhøjelse i det tidsrum derimellem. I 1991 svingede prisen på en restaurationsflaskebajer mellem 10 og 20 kr., en 20-40-dobling.

For at vende tilbage til spiritusosa. På et "mondænt" sted som Theatercaféen kostede en stor(?) Whisky-Soda iflg. Demokraten 8/11 1932 1, 30 kr., hvilket jo er langt over de tidligere anførte priser for de mindre caféer.

^{*)} I slutningen af perioden steg afgifterne iflg. Aa. St. 25/10 1941 vilk en Bajer i de teul. handelen stige 5 øre og komme til at 47 øre i København og 49 øre i Provinsen. Dette forbud Restauratørerne måtte kun forhøje priserne med afgiftforøgelsen. Dette forbud blev sikkert hyppigt overtrådt, men det hører en senere tid til.

Så er det spørgsmålet, om mængdeforskellen var lige så stor som prisdifferencen? 18/4 1933 annoncerede "Landsbyen" sst. i Aa. St. med 1 Whisky-Soda (stor eller lille) til kr. 1,25. Længere er det nok heller ikke til at nå med de varer. På Café "Premiers" efterfølger Mejlgade 14, "Don Quijote", kostede en whisky-soda 1991 45 kr. En 60-dobling siden 1923.

Der er imidlertid andre slags spirituosa end de ovf. nævnte. En der var meget fremme i den tid var P. Heerings C. L. O. C.-likør. Således Demokraten 28/11 1938: "Viby Hotel Kaffe med CLOC.....75 øre. Sst 23/2 1940: "Tosca Kaffe og Vinsalon Kaffe + Kage + 1 CLOC for Kr. 1,35". Men det er næppe muligt at udlede noget herfra.

.....

D. MAD OG MADPRISER PÅ RESTAURANT

Her kan der i endnu højere grad end før kun blive tale om glimt uden nogen egentlig sammenfatning som for pensionaternes vedkommende. Prismæssigt fremtræder forskellen mellem "diners" og "soupers" på de fine steder og "retterne" på de mere beskedne ret så beskedne ret så skarpt.

På dette sted kunne det (måske) være relevant at få noget nærmere at vide om disse 2 ovennævnte begreber og fænomener. Hvad er hhv. diner og souper, og hvad er forskellen mellem dem? Rent sprogligt fremstår det noget uklart for en, at førstnævnte fortæres omkring kl. 18 og lidt derefter, mens sidstnævnte indtages indtages noget, måske endda betydeligt, senere. Der hviler et skær af "sund borgerlighed" over d., mens s. er sløret af en vis "frivolitet".

I Salmonsens Konversationsleksikon, bind VI, 1917, en tid hvor den slags må have været meget *comme il faut*, hedder det om Diner: "En elegant D., sammensat efter Det franske Køkkens Forskrift, inddeles i Suppe, Steg og Dessert. Desuden gives Østers (au naturel) inden Suppen eller lige efter denne, og inden Desserten indskydes en eller anden Osteret.

Men der eksisterer en diner à prix fixe paa Restaurationer, til hvilken man ikke selv bestemmer de Retter, man ønsker, men maa nøjes med en Diner til en fast Pris sammensat efter Værtens Bestemmelse".

Det er formentlig denne sidste form, der kommer i betragtning her men vel komponeret stort set på grundlag af det, den første opregner. Når man så efter denne ret så fyldige definition slår op i samme leksikon bind XXI, 1926, under souper, bliver man fælt skuffet. Der står: "Aftens maaltid, spise til Aften, souper. (Med Bibetydning af noget finere end den jævne Hverdagsspisen)". Det var alt! Mon interessen for sligt er gået tilbage i det mellemliggende årti?

Der var også andre (mad)begreber. Da kronologien ikke giver noget klart prismæssigt udviklingsbillede, vil en sådan opstilling ikke blive forsøgt. De enkelte restauranter kommer uden nogen rækkefølge. Det hele har været fremme i afsnit I, der er altså påny tale om en gentagelse for at belyse dette aspekt bedre.

Varna:! "Varna-Diner á 4,- Kr. og Diner á 5,50. Aa. St. 17/5 1925. Det er vanskeligt forståeligt!

Samme:! "Kabaret med varmt Kr. 3,00" Aa. St. 19/5 1927. "Kabaret" ?

Samme:! Liegstouw-Aften. Bøf Lindstrøm (?) med Æg og Nougat. Is. Kr. 1,50. Aa. St. 3/5 1934. Sidstnævnte ret, hvis oprindelse ikke kan efterspores her, ligger åbenbart i en helt anden prisklasse og har nok både kvalitativt og kvantitativt stået langt under de første, men vi ved intet nærmere om den. "Liegstouw" er omtalt ovf.

Hotel Regina:! "Fastelavnsfest Mandag 28. Februar. Fest-Souper á Kr. 4,00!" Her dukker så "souper" op!

Riis Skov Badehotel:! "Serverer i Dag Lunch á 4,50 Kr. Smørgaas, Haresteg og Fløderand". Aa. St. 1/11 1925. "Lunch" defineres i Salmonsens Leksikon, bind XVI, 1924, som et let måltid mellem Frokost og Middag. Af engelsk Oprindelse. "Smørgaas" er iflg. samme kilde, bind XXI, 1926, et svensk ord, der intet har med det danske gås at gøre. Det er en "kold" ret bestående af brød, smør, ost og forskellige slags afskåret stegt eller kogt kød, altså en slags smørrebrød, hvor man "selv bestemmer farten", altså noget i retning af det meget senere "ta'selv bord". Ofte følger en let varm ret med. Fænomenet består vistnok stadig, men navnet er nok noget nær forsvundet. Når samtidig haresteg og fløderand kommer til, bliver den lunch nok knap så let! Prisen synes også at svare hertil.

Samme:! "Souper á 3,- Kr. Hummer naturel 2,50 Kr.". Aa. St. 24/4 1932. "Hummer naturel" betyder vistnok levende kogt hummer, der får en særlig rød farve ved eksekutionen og derfor blev anset som en stor lækkerbidsken af kendere. Der kan uden fælles grundlag dog nok erkendes et betydeligt prisfald fra 1925 til 1932, hvilket er i overensstemmelse med pensionatsundersøgelsen. Men længere kan der næppe heller kommes på denne "fine" front.

Hotel "Royal":! "Stor Diner á 5,50 Kr., mindre 3,50 Kr." Aa. St. 26/9 1926.

Koncertpalæets 1. Sal:! "En Væddeløbsmiddag á 4,50 Kr. Frokostretter fra 65 Øre". Aa. St. 12/5 1929. En ikke uvæsentlig forskel.

Restaurant "Palæ":! "Prøv "Palæ-Cabaret" á 2,00 Kr." Aa. St. 22/7 1938.

Hotel Aarhus:! "Mor Dem Nytaarsaften i Ejegods hyggelige Stald paa Hotel Aarhus. Souper á 4,50 Kr." Demokraten 31/12 1939. Her synes prisen nogen-

lunde den samme som for 10-15 år siden.

Kasinateatrets Restaurant: "Prøv før Forestillingen min Cabaret med 3 varme Retter. Pris 3,- Kr. Ærb. Richard Mortensen". Aa. St. 1/9 1927.

Igen den "mystiske" kabaret(?).

Café "Bropalæ": "Middag fra Kr. 2,50". Aa. St. 2/5 1924. "Frokostretter 1 Kr. Middag á 2 Kr., Diner Kr. 3,50. Smørgaas 2,25 Kr. Ærb. Kragh, ny Indehaver". Aa. St. 30/8 1926. "Borgerlig Middag Kr. 1,35. Kold Anretning 1,75 Kr. Frokost og á la Carte-Retter fra 65 Øre. Kaffe 20 og 35 Øre". Denne restaurant havde virkelig et virvar af tilbud.

Derefter gås der over til de mere beskedne steder, selv om grænsen er vanskelig at drage.

Café "Bernina": "Smørrebrød fra Kr. 0,40. Frokostretter fra Kr. 0,75. Middag 2 Retter og Kaffe Kr. 1,75." Aa. St. 29/8 1926.

Café "Osborne": "Middag 3,- Kr. Haresteg med brunede Kartofler, Vingelé". Aa. St. 27/9 1925. "Udsøgte Frokostretter fra 65 Øre. Middag med 2 Retter Mad og Kaffe 150 Øre". Aarhusposten 6/12 1929.

"Central-Hotellet" (Det gamle snart efter nedrevne): "Caffe complet med Eg 1,50 Kr. Smaaretter 0,85 Kr." Aa. St. 30/7 1926.

"Mejlborg": "Prøv "Mejlborgs" Mad. Frokost- og Aftenanretning til 2,- Kr." Aa. St. 24/11 1932.

Frederikshøj Kro: "1/2 Kylling med Kompot og Salat 1,50 Kr. Stegt Aal med stuvede Kartofler 1,50 Kr." Aa. St. 22/6 1930.

Café "Randers": "Smaa Retter fra 60 Øre, Smørrebrød 20 Øre, ekstra 25". Demokraten 2/6 1938.

Rutebil-Caféen: "Søndags-Middag: Wiener Schnitzel-Rombudding-Kaffe 1,75 Kr." Aa. At. 21/1 1939.

"Tosca" Kaffe- og Vinsalon: "Middag 2 Retter med Kaffe 1,75 Kr." Demokraten 6/7 1940.

"Maritza": "Der er Mandemad paa "Maritza" hver Torsdag. Middag á 2,50 Kr." Aa. St. 26/11 1941.

Bernæst til slut i denne opregning afholdsrestauranter.

Højskolehotellet (Klostergade): "Middag med 2 Retter god Mad med Kaffe 2,25 Kr.; med Dessert 2,75 Kr. Aften: Koldt Bord med varm Ret 2,75 Kr. Cabaret med varm Ret 3,50 Kr. Frokostretter fra 0,85 Kr. Asta og Marie Clausen". Aa. St. 14/6 1926.

Afholdshotellet Mørksgade 3: "Frokostretter fra 85 Øre. Middag 2 Retter og Kaffe Kr. 2,00". Aa. St. 3/9 1926.

"Mejlhal" (Store Torv 16): "Á la Carte hele Dagen for 65 Øre. Kaffe og The 35 Øre." Aa. St. 30/7 1926. "Middag á Kr. 1,35. Svinekotelet med Ge-myse og Hofdessert á Kr. 2,00. Høns i Champignonssovs, Kræmmerhuse". Aa. St. 20/2 1938.

"Middagssalen": "2 Retter Mad med Kaffe 85 Øre". Demokraten 4/12 1935

"Lido-Baren": "Gaasesteg med Rødkaal, Æblekage og Kaffe (Mortensgås) 2,25." Aa. St. 9/11 1940.

"Spisesalon Lissi": "I Morgen Fredag Gule Ærter og Flæsk, Kaffe, Kr. 1,25". Aa. St. 14/11 1940.

2 meddelelser bør bemærkes her. 1) Demokraten 15/1 1941: "Hoteller og Restauranter forhøjer Priserne. Især paa Madvarer". 2) Aa. St. 18/1 s. å.: "Minimumspris paa Middagsmad (2 Retter) paa Afholdsrestaurationer Kr. 1,25".

Det er som sagt umuligt eller i hvert fald urimeligt at beregne noget gennemsnit på så forskelligartede ydelser. Noget synes at tyde på, at priserne ved slutningen af den valgte periode ikke var meget forskellige fra begyndelsens. Ved denne slutning var de fra krigen og besættelsen hidrørende knapheder ved at vinde frem, selv om der fra myndighedernes side blev påbudt overordentlig mange - vanskeligt gennemførbare - prisbindinger. Det kan ikke drøftes her. Tager man imidlertid et langt større spring frem i tiden på 50 år, hvorved de mange "bølger og dale" jævnes ud, synes det bilde at vise sig, at langtidsprisstigningen ("trenden") så afgjort har ramt madpriserne på restauranter. Øl og spiritus, især det første, er haltet langt bagefter. En restaurationsbajer kostede i gennemsnit i perioden 40-50 øre, på de dyre steder pr. dato 20 kr., altså højst en 40 gange så meget. En middag med 3 retter mad kunne fås dengang for 3 kr. Priser på 300-350 i den dyre ende er ikke ualmindeligt! På den anden side er "drikkepengene" afskaffet, men forskellen er alligevel markant. Hvad den så skyldes, er en anden og længere historie, der ville kræve en ny afhandling. Og - det gentages - der er naturligvis heller intet udsagt om de relative priser dengang og "nu".

.....

E. SPREDTE TRÆK AF LØNNINGER INDENFOR
RESTAURATIONSVERDENEN I ÅRHUS

1921-41

Det er noget af en "ørkenvandring" at jagte materiale herom i annoncerne. Som sagt gang på gang i afsnit I optræder der i hundredevis af averteringer efter kvindeligt personale gennem 20-året. Annoncer efter mandligt ses så godt som aldrig, og vi har ovf. drøftet de mulige årsager hertil, i hvert fald så vidt angår servering. Vi kommer nok ikke løsningen nærmere.

Men for serveringsmedarbejdernes (m/k) vedkommende ville en rimeligere "kønsfordeling" i efterspørgslen alligevel ikke have givet nogen oplysning om løn, for de var jo så godt som alle provisions- drikkepengeaflønnede efter ret indviklede regler kun kendt indenfor den specielle fagverden. De var ofte utilfredse hermed, naturligvis når søgningen svigtede, men

restauratørerne ville ikke ind på fastlønsordning (Oluf Arndal, anf. værk, s. 35, der dog ikke giver megen oplysning). Først omkring 1970 blev drikkepengesystemet ophævet.

Med hensyn til andet arbejde end servering såsom kokkepige-, køkkenpigerengøringsarbejde o. a. var sagen en anden. Så utroligt overvældende et flertal af avertissementerne herom røber intet om tilbudt løn. En hyppig "kliché" er: "En flink Pige, ikke for ung, restaurationsvant, søges til Café... Maa ligge hjemme". Og nichts weiteres. Den sidste tilføjelse, der altså fortalte, at bolig på arbejdsstedet ikke kunne tilbydes, noget der på den tid nok har haft betydning for tilflyttere fra landet, ændredes efter ca. 1930 til den mere neutrale formulering "maa bo hjemme".

I den forbindelse må det samtidig fremhæves, at i de fåtallige annoncer med løn er tallet uden undtagelse, selv om det ikke udtrykkeligt anføres, den udbetalte kontante eksklusive kost. Dennes værdi fremgår ikke (medmindre man vil gå ind på den tvivlsomme pensionatsberegning, hvilket vi vil afstå fra her), hvorfor indtægten for lønmodtageren (et ord man slet ikke kendte dengang) er vanskelig at opgøre og vanskelig at sammenligne med andres, rent kontant aflønnede grupper. Løn er pr. måned.

Den hyppige, ret så vage, aldersklausul hang muligvis sammen med, at restauratøren dels ikke ville have alt for "ubefæstede" sjæle ind i den verdens barskheder, dels ikke ville rage uklar med lærlingelovgivningen.

Løn var åbenbart noget, der blev aftalt på stedet og ikke ragede nogen andre. Løntagerorganisationer fandtes ikke på de fronter eller blev ikke taget alvorligt. Ganske pudsigt er det, at et ret stort antal restauratører som sagt også var uorganiserede. Så man kan måske sige, at der på dette "marked" herskede der "frie kræfter", eller om man vil "fri konkurrence". Om det så var en fordel menneskeligt eller socialt ser, er en anden sag, som der ikke kan gås ind på her.

Det gjaldt for så vidt også for pensionatsprisernes vekommende, men disses markeringer var langt talrigere. En detaljeret statistisk analyse kan derfor heller ikke anvendes her.

1921

1. "Kaffejomfru 80 Kr., fri Vask antages til 1. Februar. Aarhus Teater Café." Aa. St. 20/1 1921
2. "En Kokkepige kan faa Plads 1. Marts. Løn 85 Kr. Landmandshotellet, Vestergade 48". Aa. St. 24/2 1921.
3. "Køkkenpige. En dygtig Pige, flink til Rengøring, kan faa en god Plads til 1. eller 15. April i "Salonen", Riis Skov. Løn 65-70 Kr." Aa. St. 17/3 1921.

4. "2 Køkkenpiger kan faa Plads. Løn 70 Kr. + fri Vask. "Pavillonen", Riis Skov." Aa. St. 9/5 1921.
5. "En dygtig, restaurationsvant Kokkepige kan faa Plads straks. Løn 100 Kr. Hotel "Jylland", Studsgade". Aa. St. 4/6 1921.
6. "En Køkkenpige kan faa Plads straks paa "Varna". Løn 75 Kr." Aa. St. 19/7 1921.

1922

1. "En dygtig Køkkenpige kan faa Plads paa Varna Pavillonen 1. juni. Løn 50 Kr." Aa. St. 18/5 1922.
2. "To dygtige Køkkenpiger kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. "Parkhotellet", Ryesgade". Aa. St. 3/6 1922.
3. "Dygtig Køkkenpige søges til "Pavillonen", Riis Skov. Løn 60 Kr." Aa. St. 20/6 1921
4. "Køkkenpige, restaurationsvant, proper kan faa en go Plads til 1. Juli. Megen Frihed. Løn 50 Kr. mdl. Thürmann, Guldbergsgade 27". Demokraten 20/6 1922.

1924

1. "En dygtig Pige kan strax faa Plads i Køkkenet. Løn 50 kr. "Varna". Demokraten 4/3 1924.
2. "2 Køkkenpiger kan faa Plads til 1. Maj. Løn 50 Kr. og fri Vask. Pavillonen "Ørnereden". Demokraten 9/4 1924.
3. "Kokkepige søges til Restaurant "Wiener-Hallen. Begyndelsesløn 80 Kr. mdl." Demokraten 22/4 1924.
4. "En proper ung Pige kan faa Plads fra 15. Juni. Fri hveranden Dag fra Middag. Maa kunne bo hjemme. 50 Kr. mdl. Wiener-Hallen, Mindegade." Demokraten 4/6 1924.
5. "En flink Pige kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. Maa kunne ligge hjemme. "Bazarkaféen; Bruunsbro". Aa. St. 2/7 1924.
6. "En dygtig Kokkepige søges til 1. Okt. Løn 60 Kr. mdl. Hotel "Kronborg". Demokraten 16/9 1924.

1925

1. "Kokkepige søges p. G. a. Sygdom. Løn 60 Kr. Hotel "Kronborg". Demokraten 11/5 1925.
2. "Hjælpepige søges fra et godt Hjem. Hotel "Kronborg", Frederiksgade 86. Løn 40 Kr." Demokraten 13/5 1925.
3. "Hjælpepige 15-16 Aar kan faa Plads. Løn 30 Kr. og Vask. Busch Sønderalé 11". Demokraten 30/11 1925.

1926

1. "En dygtig Kokkepige søges straks. Løn 60 Kr. mdtl. Café "Havndal", Skolegyde 8". Aa. St. 14/7 1926.

Det ses heraf, at også lønningerne på dette felt er gået betydeligt ned i forbindelse med den almindelige prissænkning. Kokkepigen er blevet nedsat fra 85-100 kr. til 60, Køkkenpigen fra 70 til 50 og hjælpepigen fra 50 til 30-40. Kokkepigen fik dog altid mere end de andre!

Lønningerne forsvinder næsten helt fra annoncerne de følgende år, jfr. ovf.

1928

1. "Hjælpepige søges til Hotel (?). 35-40 Kr. mdl." Demokraten 30/3 1928.

Det kan være på sin plads her at indføje en særbestemmelse gældende for kvindelig medhjælp af enhver art på restaurationer i Århus:

"Samtlige Beværtningsdrivende i Aarhus har faaet fornyet Paalæg om, at kvindelige Medhjælpere i Beværtninger ikke maa nyde Spise- eller Drikkevarer af nogensomhelst Art sammen med Gæsterne. Hvis dette Paalæg ikke overholdes, vil der om fornødent blive skredet ind af Politiet. C. Kiørboe". Aa. St. 23/6 1928.

Af selve tonen kan vistnok udledes, at dette "påbud og forbud" var møntet på de "små" steder, ikke de "fine", jfr. ordet "beværtninger"! Det blev formentlig udstedt for at undgå fordækt prostitution, og sjældent har noget været så umuligt at kontrollere overholdelsen af som det!

1931

1. "En Pige kan straks faa Plads. 50 Kr. Parkalléens Vinstue." Aa. St. 6/7 1931.

1932

1. "Ung Pige kan faa Plads 1. Juli. Løn 50 Kr. Parkalléens Vinstue". Aa. St. 28/6 1932.

1933

1. "Ung Pige kan faa Plads 1. Sept. Løn 50 Kr. ^{Parkalléens Vinstue} Maa bo hjemme." Aa. St. 29/8 1933.

1934

1. "En dygtig Pige (Ikke under 20 Aar) søges 1. Juli. Løn 50 Kr. "Landmandshotellet", Vestergade 48". Demokraten 29/6 1934.
2. "Dygtig, restaurationsvant Pige søges. Løn 55 Kr. mdtl. Hotel "Dannebrog", Aagade 97." Aa. St. 23/8 1934.

1935

1. "Restaurationsønsket. Pige søges. Løn 50 Kr. Parkalléens Vinstue".
Aa. St. 5/10 1935.

1936

1. "En ung Pige kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. Parkalleens Vinstue".
Demokraten 10/5 1936.
2. "Pæn, dygtig Pige kan faa Plads straks paa Grund af Sygdom ved
lettere Servering. Løn 60 Kr. ^{Café Hjørnel, Frederiksgade 68.} Aa. St. 16/7 1936.
3. "En flink Pige kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. Parkalléens Vinstue".

1937

1. "Køkkenpige søges. En flink ung Pige kan straks faa Plads. Løn 60
Kr. Hovedbanegaardens Restaurant". Aa. St. 3/4 1937.
  2. "En flink ung Pige kan faa Plads straks. Løn 50 Kr. Parkalléens
Vinstue". Demokraten 8/5 1937.
  3. "En Halvdagspige kan faa Plads. Løn 40 Kr. En Heldagspige ligeledes.
Løn 60 Kr. Parkalléens Vinstue". Demokraten 2/6 og Aa. St. s. d., 1937.
  4. "En flink Pige kan faa en god Plads. Løn 50 Kr. "Landbohjemmet",
Vestergade 47." Aa. St. 15/6 1937.
  5. "En flink Pige kan faa Plads straks. Løn 60 Kr. Parkalléens Vinstue".
Demokraten 4/9 1937.
- Lønningerne er nu ved at komme op igen.

1938

1. "En flink Pige kan faa Plads straks, Løn 60 Kr. Parkalléens Vinstue".
Aa. St. 6/2 1938.
2. "2 propre Piger søges til Hjælp i Køkkenet. Kan faa Plads straks eller
til 1. Juni. Løn 50 Kr. mdtl. ^{Aarhus Billard Café, Sct. Clemens Torv 8.} Maa bo hjemme. Aa. St. 19/5 1938.
2. "En flink Pige kan faa Plads 1. Juli. Løn 60 Kr. Raadhuus Kaféen"
Aa. St. 28/6 1938.

1939

1. "Til Kaffekøkkenet søges 2 Piger. Gage 65 Kr. + Kost. Aarhus-Hallens
Restaurant". Aa. St. 24/10 1939.

1940

1. "Flink og proper Køkkenpige søges til 1. Nov. Løn 60 Kr. + Kost. Para-
disgades Kaffebar". Aa. St. 24/10 1940.

1941

1. "Ung Pige antages straks. Frit Ophold. Løn 55 Kr. Willers Kro, Vesterbrogade 31". Aa. St. 3/6 1941.
2. "Yngre dygtig Kokkepige, restaurationsvant, som kan bo hjemme, antages straks. Løn 100 Kr. Willers Kro, Vesterbrogade 31". Aa. St. 8/6 1941.
3. "Dygtig, restaurationsvant Kokkepige, Løn 125 Kr. og proper Køkkenpige, Løn 55 Kr., frit Ophold, antages straks. Willers Kro, Vesterbrogade 31". Aa. St. 9/6 1941.
4. "En dygtig Pige, kendt med Madlavning, kan faa Plads straks. Løn 65 Kr. + Kost og Logi. Raadhuus Kafeen". Aa. St. 3/10 1941.

Af dette sparsomme udvalg på 44 annoncer, hvoraf nogele årstal slet ikke er repræsenteret, fremgår nogenlunde den samme bevægelse gennem "mellemkrigstiden" som for pensionatskostprisernes vedkommende og til dels også det generelle prisniveau. "Højt" i 1921, nok en ~~for~~sinket eftervirkning af 1. verdenskrig. Det snart efter følgende leje på 50 kr. mdl. i kontantløn for en ukvalificeret pige kom til at ligge fast med enkelte afvigelser indtil 1937. Først fra og med dette år kom et opsving til 60 kr. 1939 søger den nye Aarhus-Hals-Restaurant 2 piger til kaffekøkkenet, altså næppe faglærte, for 65 kr.+ kost. Niveauet for 1921 ("Salonen", Riis Skov) er nået, men priserne også steget, så det er tvivlsomt, om nogen reallønforhøjelse er sket. I hvert fald ikke målt med den almindelige pristal, men måske udfra pensionatskostprisniveauet i Århus, jfr. ovf. Ganske pudsigt er Willers annonce ¹⁹⁴¹ efter en kokkepige til 100 kr., som han dagen efter må forhøje med 25 % til 125 kr.

Hermed må dette afsnit II slutes.

.....

sta vo stanær

64.909
Oldam, John W.
Pensionater
Side 179-236

3848575576

160216